

הישיבה השלוש-מאות-ועשרים-ותשע של הכנסת השביעית

יום שני, ו' אב תשל"ב (17 יולי 1972)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לדיון מוקדם:

א. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (פטור חלקי של קיצבות), תשל"ב-1972 - הצעת חברי הכנסת ישראל קרגמן;

ב. חוק נכסי המדינה (תיקון), תשל"ב-1972 - הצעת חברי הכנסת: יוחנן בדר, יצחק גולן, אברהם מלמד, עוזי פיינרמן ושלמה רוזן;

ג. חוק למניעת תאונות דרכים, תשל"ב-1972 - הצעת חברי הכנסת י. מ. אברמוביץ.

כן הונחו: מסקנות ועדת העבודה בעניין סכנת השביתה הצפויה במפעלי מזון; ומסקנות ועדת הכספים בדבר העלאת תעריפי החשמל.

הז"ר י. ישעיהו:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת נ. לור:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי היום הונחו על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה מטעם הממשלה:

א. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 3), תשל"ב-1972; ב. חוק לתיקון פקודת בתי-הסוהר (מס' 2), תשל"ב-1972; ג. חוק הבחירות למועצת הרבנות הראשית (תיקון), תשל"ב-1972.

ב. הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע אי-אמון לממשלה

זאמנת ז'נבה מגדירים כפשעים נגד האנושות, אינם אלא דוגמאות אחדות מהמדיניות ומהשיטה המכוונת של הממשלה, שאינה בוחלת באמצעים אכזריים ביותר כדי לגרש את האוכלוסיה הערבית, ליצור עובדות מוגמרות בשטחים הכבושים ולחסל בשלבים את הזכויות של העם הערבי-הפלשתינאי ואת עצם קיומו הלאומי.

הננו מורעים מפני ההתחום המעמיקה, אשר מע-שיה של הממשלה כורים בין ישראל לבין העמים הערביים. מעשיה של הממשלה ומדיניותה הם לא רק מעשים נפשעים נגד העם הערבי-הפלשתינאי, נגד העמים הערביים, אלא מהווים באותו זמן מעשים נגד בטחונם של עם ישראל, נגד השלום הישראלי-ערבי ומסכנים את כל עתידנו הלאומי כמדינה מזרח-תיכונית השוכנת בקרב עמים ערביים.

לשלושת המעשים הנזכרים לעיל קדמה שרשרת ארוכה של מעשים ונזילים נגד אוכלוסיה ערבית-אזרחית חפה מפשע. ידועה פרשת בירעם ואיקרית ופרשת כפרים ערביים אחריהם ישראל גופה, אשר תושביהם גושלו וגורשו מבתיהם ומאדמותיהם ללא קשר עם פעולות מלחמה או עם בעיות בטחון, אלא אך ורק כדי לנשל מספר רב ככל האפשר של תושבים ערבים ולייחד שטח גדול ככל האפשר לאדמותיהם.

שר הבטחון דיין אמר בהופעתו האחרונה בטלוויזיה, כי גם להבא אין להימנע מפגיעה באזרחים. במאמר ב"הארץ" ב-7 ביולי כותב הפרשן הצבאי זאב שויף: "על אף ההצהרות החוזרות ונשנות כי אין ברצוננו לפגוע באזרחים, מן הדין להדגיש כי לא אחת בעבר פגע צה"ל במתכוון גם באזרחים".

הידיעות החדשות על הריסת המבנים של העיר קוניטרה ברמת-הגולן מאשרות המשך של אותה שיטה

הז"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, הסעיף הראשון בסדר-היום: הצעת סיעת רק"ח להביע אי-אמון לממשלה. רשות הדיבור לחברי הכנסת וילנר, להגמקת ההצעה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. בשם סיעתנו הקומוניסטית הנני מציע לכנסת להביע אי-אמון לממשלה על מעשי הפגיעה החמורים באוכלוסיה האזרחית בשטחים הכבושים, באוכלוסיה האזרחית בכפרי הלבנון, במחנות הפליטים ובמקומות אחרים.

הננו מציעים להביע אי-אמון לממשלה על מעשה הגישול והגירוש האכזרי של עשרת אלפים בדואים בפינת חת-רפיח; על הריסת בתייהם, על סתימת בארות המים שלהם, על מעשים בלתי-אנושיים אלה, אשר עוררו זעם בקרב חוגים נרחבים ביותר של דעת-הקהל בישראל.

הננו מציעים להביע אי-אמון לממשלה על ההפצצה של הכפר הדרוזי חצבייה בלבנון ועל הפצצת כפרים אחרים ומחנות פליטים, שבחן נחרגו מספר רב של ילדים, נשים וגברים. הפצצת הכפר הדרוזי חצבייה על-ידי חיל האוויר עוררה גל מחאות בקרב חוגים רבים בישראל.

הננו מציעים להביע אי-אמון לממשלה על המעשה הוונדלי של הרעלת שדות החיטה של תושבי הכפר עקדבה בגדה המערבית על-ידי ריסוסם בחומר כימי, במטרה לכרות את מקור קיומם וחיייהם של הכפריים, לנשלם מאדמות ומאדמת אבותיהם, כדי להכשיר להתנחלות.

שלושת המעשים הנזכרים לעיל, שהחוק הבין-לאומי

— הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית/החדשה להביע אי-אמון לממשלה (וילנר, ש. תמיר, ישעיהו, דיין) —

להצעה. אני מבקש מהשר לתת תשובה עניינית, לא להתחמק. וכדי להקדים תרופה — כדי ששר הבטחון לא יוכל לשאול: ומה על הפגיעה באזרחים חפים מפשע, כמו זו בשרה התנופה לוד? — אני מיד: אלה הם מעשי פשע, שהוקעו אותם והיינו בין היוזמים לדיון שהתקיים בגדון בכנסת.

אני תובע תשובה עניינית על מעשי הפשע של הממשלה.

שמואל תמיר (המרכז התפשי):
כה אמרה הייבסקציה...

הי"ד י. ישעיהו:

רשות הדיבור לשר הבטחון, לדברי תשובה.

שר הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. האמת היא שסיעת רק"ח איננה טוענת ואיננה מקשה על חריגות, אלא על עצם העובדה שאנו לא מפסידים במלחמה. על כך דואב לבכם, שאנו מצליחים לנצח במלחמה ואיננו מובסים בה. לא על החריגות איכפת לכם, אלא על הכלל שהערכים אינם מצליחים להביס אותנו במלחמה, על שתי צורותיה: על המלחמה הכוללת, ועל מלחמת הטרור. על כך אתם בוכים ולא על החריגות.

המלחמה נפתחה על-ידי מצרים — אם אצטט דובר מוסמך שלה, את הייכל במאמרו מ-7 יולי 1972, אשר כתב כדברים הבאים: "השלב הראשון היה מהמחצית הראשונה של חודש מאי — לא יוני 1967 — ועד המחצית הראשונה של חודש יוני 1967, שבו האומה הערבית החלה". ואני מדגיש: במחצית מאי כאשר היוו את כבאות מצרים לסיני ואחר כך חסמו את מצרי אילת — "האומה הערבית החלה במה שנודע כמשבר המזרח התיכון, כאשר המוראל שלה גבוה וחלומותיה בשמים". במחצית מאי 1967, כאשר החל מה שנקרא המשבר של המזרח התיכון, כלומר כאשר מצרים היווה את השריון שלה לצד גבול ישראל, ואחר כך לקראת סוף מאי סילקה את כוחות האו"ם וחסמה את מצרי אילת, וחלומותיה היו בשמים.

ומה היו החלומות? למגר את כוחות צה"ל ולכבוש את מדינת ישראל. לא אחר מאשר הייכל מצטט את התאריך האמיתי של תחילת המלחמה: מחצית מאי — ואת המטרות של החלומות שהיו בשמים. אחד כך הוא בוכה שהדברים לא הסתדרו כך.

אילו מצרים לא יצאה למערכה; אילו לא התקיימה המלחמה הזאת לא היו גם אבו-זאעבל וגם בקר-אל-בחר, ועוד היום יכולה מצרים, אם היא איננה מתכוננת לחמש את המלחמה, לתחזיר את התושבים שלה לאיס-מעליה, לקנטרה ולסואץ; היא איננה מחזירה אותם משום שהיא מתכוננת לחדש את המלחמה.

אדוני נציג סיעת רק"ח, אם אני צריך להתנצל, או לחלק ציון לשבח לחיל-האוויר על פעולותיו, לרבות אבו-זאעבל והצבייה, ולרבות הפעולות בכל המקומות האחרים, במלחמה הכוללת — הרי רק ציון לשבח ולא גינוי.

יש תקלות, ובתקלות גם מודים, גם מטפלים, גם מענישים; אבל על הסך-הכול של המלחמה הזאת לא יגונו — לא פיקוד הדרום, לרבות פיתחת-רפיח; לא פיקוד המרכז, לרבות עקרבא; ולא חיל-האוויר, לרבות לבנון ואבו-זאעבל.

ובית-הספר בחר אלי-בקר — אינם חריגים, אלא שיטה, מדיניות. אילו היו אלה חריגים, אילו היו אלה פעולות על דעת קצין זה או זה בלבד, כי-אז היו מחזירים את האדמות ומעמידים את האחראים למשפט. ומעל לכל, היה השר מסיק את המסקנות אילו היו לו מצפון ואחריות.

אנו מאשימים את הממשלה, שבהחלטותיה אחריות היא למעשים הנפשעים. הממשלה היא שהחליטה לא להחזיר את האדמות לקרבות הגיושל האכזרי של המוני הבדואים בפיתחת-רפיח ולהחלטות דומות.

אנו תובעים להביע אי-אמון לממשלה הזאת, המיטה חרפה על שמו של עם ישראל. הממשלה מתיימרת לדבר בשם אינטרסים יהודיים, אולם מעשי הממשלה סותרים את כל המסורת הדמוקרטית של עמנו, אשר סבל קשות מ"חריגים" כאלה של ממשלות אנטישמיות, גזעניות ווגדליות; אנו תובעים לשים קץ לשיטת הפגיעה האכזרית באזרחים ערבים ובנכסיהם כדי להשיג מטרות פוליטיות, כדי לבצע מעשי הפחדה וגיושל; אנו תובעים להחזיר מיד את תושבי פיתחת-רפיח לאדמרתיהם ולשלם להם פיצויים מלאים; אנו תובעים להחזיר מיד לתושבי כפר עקרבא את כל האדמות שהופקעו מהם, או שנסגרו לפנינו; אנו תובעים להחזיר מיד את תושבי בירעם ואיקרית ואת תושבי יתר הכפרים, הנמצאים במעמד של פליטים בתוך ישראל, אל כפריהם ואדמותיהם; אנו תובעים להפסיק את כל פעולה נוספת של סגירת אדמות, הפקעת קרקעות, השמדת יבולים; אנו תובעים להפסיק כל פעולה צבאית נגד אזרחים חפים מפשע; אנו תובעים לשים קץ להתנחלות בשטחים הכבושים; אנו תובעים להעמיד למשפט ולהעניש במלוא חומר הדין את האחראים למעשה הווגדלי נגד תושבי הכפר עקרבא, את האחראים למעשה הגיושל והגירוש באזור רפיח ולמבצעים דומים אחרים.

הגענו למצב האומלל, שהתושבים העקורים מכפר-בירעם החליטו אמש לפנות היום או מחר, אל הרבנות הראשית בבקשה שיוותר להם להתגיר. היום קראתי ב"דבר" את הדברים המדהימים הבאים בשם יושב-ראש ועד הפעולה של העקורים מכפר-בירעם, מוטאנס איוב: "הואיל וכל הגורמים הממשלתיים קבעו שהעקורים הם נאמנים למדינה כל השנים; הואיל ובית-המשפט העליון פסק כי זכותנו לחזור לכפר; הואיל וכל היועצים לעניינים ערביים של ראש הממשלה הרגיעו אותנו כי עניינו זוכה לאהדה רבה; והואיל והסכמנו כבר לוותר על אדמותינו והמוסדות ולהסתפק בזה — לא נותר לנו עוד על מה לוותר כדי שהממשלה תיאות להחזירנו, אלא לוותר על דתנו. אנו מוכנים לוותר על דתנו ובלבד שיתירו לנו לחזור".

ובסיכום, הגענו איפוא למצב שבו היו נתונים היהודים האנוסים בימי האינקיזיציה הספרדית. מי שאוהב את ישראל, את העם ואת המולדת, דואג לעתיד המ' ואשר והבטוח של עמנו חייב לעשות הכל כדי שמשטר אינקיזיציה זה לגבי התושבים הערבים יושם לו קץ. הגנו קוראים לאחדות פעולה של כל הכוחות בעלי האחריות הלאומית ושומרי השלום במאבק לשים קץ למצב ביש זה.

אנו מציעים להביע אי-אמון לממשלה ובכך לפתוח את הדרך אל השלום ואל יחסי שכנות טובים בינינו לבין העמים הערביים.

ולבסוף משפט אחד של פנייה לשר הבטחון, המשיב

במשך כל התקופה, מ-1967 ועד אמצע שנת 1972, נהרגו מקרב המחבלים 1,856 איש — לא כולל כראמה ותקיפות חיל האוויר — ונעצרו במרדפים וכו' 863 איש. בסך הכל 2,719 איש.

מעניינת החלוקה בין המדינות הערביות. הראשונה בשורה זו היא ירדן, שבה היו 848 הרוגים. אינני מדבר על המחבלים שהצבא הירדני הרג, אלא מחבלים שבאו לישראל מגבול ירדן. בגבול ירדן היו 848 הרוגים, 368 עצורים, בסך הכל 1,216 מחבלים. השנייה היא לבנון: 600 הרוגים ועצורים. השלישית היא ברצועת עזה: 268 הרוגים ועצורים. הרביעית — סוריה: 232 הרוגים ועצורים. במקום החמישי — פנים ישראל: 48 הרוגים ועצורים. ריש. השישית והאחרונה היא מצרים, שבגבולה נהרגו ונעצרו 6 אנשים.

אולי לא פחות חשוב לציין את מספר הערבים שנהרגו על-ידי המחבלים. 242 ערבים נהרגו על-ידי המחבלים, 1,382 ערבים נפצעו. בסך-הכל נפגעו על-ידי המחבלים 1,624 ערבים ברצועת-עזה בלבד.

לאחר שאמרתי שעברנו תקופת זמן וכבר דרך, אני רוצה להשוות את העבר עם ההווה. המדינה היחידה שבה עלה בשנה זו הטרור היא לבנון. בשנת 1971 היו על גבול לבנון 66 הרוגים מבין המחבלים, בחצי שנת 1972 היו 87 הרוגים. אבל זוהי המדינה היחידה שבה היתה עלייה. בגבול ירדן היתה שנת השיא 1968 ואז נהרגו 311 מחבלים, בשנת 1969 נהרגו 293 מחבלים בגבול ירדן, בשנת 1970 — 209, 1971 — 23 ובמחצית השנה הזאת רק 3 הרוגים — שלושה במחצית השנה לעומת 23 בשנה שעברה. ברצועת-עזה היו בשנה שעברה 93 הרוגים, ובמחצית שנת 1972 היו 14 הרוגים.

פרט לגבול לבנון, בחדשים האחרונים היו למע-שה כל השטחים פחות או יותר שקטים. בירדן — ירדן עצמה מיגרה את הטרור. אבל בגבולות האחרים הכוחות שלנו הם שעשו זאת, ונהרגו מהם אולי בראש וראשונה הערבים. לאחרונה היו הפגיעות של המחבלים בישוב הערבי תכופות יותר מאשר בישוב הישראלי.

בהקשר זה ובמסגרת ההסבר על מדיניות הבטחון שלנו בשטחים, שלא אעסוק בה עכשיו, אני רוצה לה-ביא רק מספרים אחדים בנושא אחד, ואחד בלבד, נושא הקשור במצב הבטחון: העצירים המנהליים. בספ-טמבר 1968 היו ביהודה ובשומרון 292 עצירים מי-הליים. בספטמבר 1972 היו 5 עצירים. כל היתר שוחררו וישוחררו. ברצועת-עזה ובצפון-סיני היו בספטמבר 1968 126 עצירים, ב-1969 — 395, ב-1970 — 375, בשנה שעברה היו 437 עצירים, זו היתה שנת השיא של הטרור ברצועת-עזה והשיא של המלחמה שלנו בטור, המל-חמה של פיקוד הדרום בטור ברצועת-עזה. בספטמבר השנה היו 10 עצירים מינהליים בעזה ו-10 בצפון-סיני, 20 ביחד. אם מצב הבטחון לא יודע, יהיו בספ-טמבר השנה בסך-הכל 25 עצירים מינהליים בארץ כולה. על שעות העוצר, על ביקורי הקיץ, על הרווחה הכלכלית — על אלה אינני צריך לדבר כאן.

אני חושב שיהיה זה נכון מצדי לסיים ולומר, שגם את שאלת שטחי האימונים והשטחים שאסורים במדעה נבדוק מחדש בתקופה הבאה, כדי לראות אם אי-אפשר לצמצם אותם.

לא נלקחו אדמות מעקרה. נסגרו אדמות, ולא רק בעקרה, אלא פחות או יותר ברצועה כמעט רצופה מטירת-צבי ועד כביש ידיחו, ברוחב של 15 ק"מ בערך.

לעצמי אינני רוצה לחלק ציונים, אבל אינני בא להתנצל כאן לא על האחריות של משרד הבטחון, לא על גיוהל המלחמה ולא על הממשל בשטחים. אני מרגיש שאני צריך להתנצל לפני שום איש, ובודאי לא לפני סיעת דק"ה, שכל מה שהיא רוצה בעצם הוא שנפסיד במלחמה והערבים ינצחו בה.

הזכרת את בירעם ואיקרית: אינני חושב שמדינת ישראל צריכה להתבייש במעשיה במשך 23 שנה. יש תקלות, צריך לטפל בהן. הנושא של בירעם ואיקרית נתון ללימודה של ראש הממשלה, והיא תמסור את מסקנותיה.

בעניין רפיח: הממשלה החליטה שהבדואים לא יחזרו לגור בשטח ההוא. אלה מביניהם המוכנים לקבל פיצויים יקבלו פיצויים, ואלה מביניהם המוכנים להת-יישב במקומות אחרים, נקים להם מבנים מחוץ לשטח ההוא. בתוך השטח הם יכולים להמשיך לעבד את אד-מותיהם במסגרת ההגבלות הצבאיות, ההגבלות הצבאיות תינקטנה מתוך ראיית הצרכים הבטחוניים.

לתושבי עקרה הוצעו פיצויים והם סירבו. אינני חושב שהיה איזשהו פסול בסגירת השטח לצורך אימו-נים. באזור זה שליד ירדן, ברוחב של כ-15 קילומטר, שבו צריך היה למנוע את טישטוש העקבות של המסתננים, היו שטחים נוספים למרעה, היו שטחים שהוכרו כשטחי אימונים, והיו שטחים שהושארו לעי-בוד. שטחים אלה, שאחר כך רוססו, היו שטחים שנמ-סרו לאימונים כחלק מהאמצעים לשים חץ בין הירדן לבין אותו שטח שצריכים היו לעבור בו מסתננים כאשר רצו להגיע לשטח מיושב.

אינני חושב שהיה פסול בסגירת השטח, אינני חו-שב שהיה פסול בכך שנתנו זאת לשטח אימונים. אינני חושב שהיה פסול בכך שרצינו למנוע את עיבוד השטח כאשר הוא הוכר כשטח אימונים. אני חושב שהיה פסול באמצעי שהשתמש בו, ובוה בלבד.

יתר על כן, אינני חושב שיש את מי להעמיד לדין בעניין זה — ולא משום שלא ברור מי קיבל את ההח-לטה; בעניין זה אין צל של ספק — אלא משום שההח-לטה ניתנה בתום-לב, בגדר הסמכויות, ומתוך טעות שבשיקול. ועל כך אין להעמיד לדין.

אשר לחצבייה וללבנון בכלל: הדרך היחידה שבה לבנון יכולה לחבטיח את שלום אזרחיה היא בכך, של-בנון תדאג להפריד בין המחבלים לבין השלטונות וה-תושבים. אבל כל זמן שצבא לבנון ותושבי לבנון נות-נים מחסה ושותפות למחבלים, ישראל איננה יכולה לקבל על עצמה לפגוע אך ורק במחבלים. אם לבנון תיפיר מהם, תסתייג מהם ותימנע משותפות אתם וממתן מחסה להם — אפשר יהיה לטפל בהם בלבד. אחרת המדיניות שלנו היתה והווה, כי אם ממשלת לבנון רוצה שתושבי הכפרים, דרוזים ולא-דרוזים, יחיו בשלום בכפ-ריהם, גם קריית-שמונה וגם אביבים צריכות להיות מסו-גלות לחיות בשלום.

אני רוצה לומר לכנסת, לא כל כך לסיעת דק"ה, כי במלחמה שקשורה בנושא שאנחנו דנים בו עכשיו — המלחמה במחבלים — עברנו כברת דרך נכבדה. לא היתה זו מלחמה של מה-בכך. אף כי אינני חושב שא-נחנו יכולים כבר לסכם ולומר שהנה עברנו לחלוטין את המלחמה הזאת, אנוני יכולים לעשות סיכום-ביניים. והיום הוא המועד הנכון לכך.

— הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע אי-אמון לממשלה (דין, ישעיהו, ארידור) —

לדרך משותפת, אלא על כפייה פוליטית, משפטית ומצפונית, וקיומה יכול להיפסק בכל עת.

כל עתידה תלוי לא בכך שהצעה מסוימת, של מפלגה קואליציונית, תזכה לרוב בהצבעה, אלא שבכלל לא תתקיים אותה הצבעה. כל סיכוייה מצויים לא בכך שהיא תבוא ותציע דרך למדינה, אלא בכך שיעליחו מאמצי שותפיה להסתייע במהלכים אנטי-פרלמנטריים, המנוגדים לתקנון הכנסת, כדי להציל את קיומה ולהאריך את כהונתה.

זוהי ממשלה מפורדת, מפורקת ומפולגת, בכל תחום מתחומי חיינו הציבוריים.

בתחום המדיני — זוהי ממשלה שהתחייבה לחלוקת ארץ-ישראל מתוך אשליה שכך יושג השלום. יש בין מרכיביה חילוקי-דעות איך לחלק את ארץ-ישראל. אך זה שנתנים, מאז החליטה הממשלה לעלות על הר"ב, כבת שנהגה הוא ד"ר יארינג ותחנתה הסופית היא חלוקת ארץ-ישראל והפיכת חלקי מולדת לבסיסי אויב, לא נעצרה הרכבת הזאת ליד שום פרוודור לשלום, והוא אפילו אינו קיים בשום תחנה שלה. רק כוחו של צבאנו, העומד בקווי הפסקת-האש, הוא המונע את חידוש הנס"יין הצבאי של אויבנו להשמידנו — כפי שניסו לפני חמש שנים.

בתחום החברתי — זוהי ממשלה שתחת שלטונה הסוציאליסטי מצויים יותר מחצי מיליון נפש החיים בתנאי חרפת עוני או על סף העוני, ואשר מדיניותה אינה נותנת להם סיכוי להיחלץ מהעוני בעתיד. אני מצטט: "על אף כל המאמצים לפתור את בעיות העוני עומדים אנו במקום אחד" — דברי אדם אשר יש לו אמון בממשלה זו, באותה מידה בדיוק שלראשיה יש אמון בו — המזכיר הכללי של ההסתדרות יצחק בן-אהרון, ושכולם ביחד, הם וחבריהם וגוריהם בממשלה, אחראים לשלטון המקיים את העוני הזה.

בתחום הכלכלי — זוהי ממשלה אשר המזכיר הכ"ל לנוכח תובע ממנה להנהיג סוציאליזם אדוק, כל-כלת מלחמה. משטר כלכלי כזה היה ברוסיה הסובייטית לפני שלגין נאלץ לבטל אותו והנהיג, לפני יובל שנים, את הנאצי. אז היה שם סוציאליזם אדוק וטהור — נקי אפילו מלחם.

בעוד המזכיר הכללי קובע שמדיניות הממשלה מובילה אותנו למשבר מעמיק, שהמנחים של מיתון דומים לו יתווירו לעומתו, מאשים אותו רעו וחברו שר האוצר שהוא מסית ומדיח למשטר גוסס צילי או יוגו-סלביה. איך אמר, בצדק, שר הבריאות? "המשותף בין ספיר ובן-אהרון עולה על המפריד ביניהם".

זוהי ממשלה, אשר שר הבטחון קובע כי הוא ביקורתי כלפי השיטה הכלכלית של שר האוצר, אך אני מבין, על יסוד הודעת שר האוצר מהיום, שביקורת זו היא הפתעה למר ספיר. שר האוצר אמר היום כי הוא יושב עם משה דיין בממשלה זה חמש שנים ולא שמע ממנו שום מלת ביקורת על השיטה הכלכלית ושום הצעה אלטרנטיבית. אני חייב לבקש איפוא ממר דיין להבהיר לכולנו איך הוא השמיע ביקורת — ושר האוצר לא שמע?

בתחום המוסר הציבורי — זוהי ממשלה אשר במ"קוס שתנהיג בתחום זה את דעת-הקהל, היא משמשת לה בלם. בשבילה "נתיבי נפט" הם חריג, "יורד" — חריג, "אוטוקרס" — חריג ושכר הפרקליטים — חריג, כך שהחריגה החורקת הזאת היא מנגינתה. ותוך שימוש בה

ברצונה זו נמנע לחלוטין המרעה וצומצמה זכות העי"ב, כדי שאפשר יהיה ללכת לפי עקבות ולערוך מרדפים אחר אלה שעוברים את הירדן, לפני שהם מגיעים לשטח המיושב.

לצערי אני חייב לומר, שכאשר היו המחבלים מגיעים לשטח מיושב, גם ביהודה ובשומרון וגם ברצועת-עזה, היו מקבלים מחסה עד הזמן האחרון. כדי ללחום בטרור צריך להיתקל במחבלים ולתפוס אותם בחיץ הזה שבין הגדר שעל-יד הירדן ובין הישוב ביהודה וב-שומרון, לפני שהם מגיעים לאזור המיושב.

אבל גם את החיץ הזה נעמיד למבחן, נראה אם איננו יכולים, לאחר שיפור המצב במלחמה בטרור, לצמצם, להקל, להנהיג סדרים נוחים יותר. וכמובן שהדבר הזה יחול גם על אדמות עקרב.

היו"ר י. ישעיהו:

אתה מציע לדחות את הצעת אי-האמון?

שר-הבטחון מ. דיין:
כן.

היו"ר י. ישעיהו:

ועדת הכנסת קבעה שבמקום דיון תימסרנה הודעות של סיעות, במסגרת של עשר דקות. רשות הדיבור לחבר-הכנסת ארידור, להודעה בשם סיעת גח"ל.

יורם ארידור (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. סיעת גח"ל תצביע נגד הצעת אי-אמון, המוצעת היום על-ידי סיעה המשתרית בכנסת הזאת אינטרסים זרים, עוינים, אויבים. אנו נצביע נגד הצעת אי-אמון שתכנה פוגע בצבאנו ובפעולות צבאיות ובטחוניות המיועדות להגן על חיינו ועתידנו.

אנו נצביע נגד הצעת אי-אמון שהגמקתה היא מחול שדים נגד מפקדים וחילים, נאמנים, מסורים ומקריבים, העומדים במערכה הנכפית עלינו למען העם היהודי ומדינתנו.

כנסת נכבדה. שר הבטחון אמר, כי בפעולה נגד מחבלים, המתבססים בקרב אזרחים, עלולים להיפגע אזרחים. אולם המדובר הוא בפעולה נגד אויב. תושבי כפר בירעם אינם אויב כיום, והם לא היו אויב גם ב-1948. הם אזרחים ישראלים כמו כל אחד מאתנו — ונגרם להם עוול. דור שחלף מאז לא מחק את העוול, אלא העמיק אותו. במשך שנות דור התרענו וביקשנו להוזיר את עקורי בירעם לאדמתם. אנו סבורים שהדבר ניתן לביצוע גם היום בלי לגרום שום עוול אחר — לא לבטחוננו ולא למתיישבינו.

גם תושבי עקרבא אינם היום אויב, ונציגי גח"ל במוסד ממשלתי הסתייגו לחלוטין ממעשה ר"ס השדות. אילו בנו היה תלוי הדבר, היינו מורים לקצור את התבואה, ובדחיפות, תוך שימוש במכשירים המתאימים והמהירים, להעבירה לבעליה, ולגדר את השטח, כדי למנוע חידרה נוספת לתוכו. השמדת יכול היתה מעשה חסר הצדקה וחסר תכלית.

אדוני היושב-ראש, ממשלה זו איננה ראויה לאי-אמון כפי שהוא מוצע על-ידי סיעת רק"ח. אך אין לה אמון מצד האופוזיציה, ואין בתוכה אמון — מצד הקואליציה. כל קיומה מבוסס לא על אמון בין מפלגות

— הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע אי-אמון לממשלה (אירדור, ישעיהו, אברמוביץ) —

אתם קושרים את הדברים האלה יחד ואין להם קשר. מזה מתקבל סעד לרק"ח.

יהודה מאיר אברמוביץ (אגודת ישראל):

— עניין שמסעיר את כל בית ישראל בארץ ובתפוצות, דבר שציפור נפשה של האומה כולה תלויה בו, תיקון שהוא הכרח וצורך עליון וכה חיוני למען ייחודו ואיחודו של עם ישראל, קדושתו ושלמותו בארץ ובעולם.

ואתמול הגדילה הממשלה לעשות בעניין זה, בנקמה את נקמתה בד"ר אבנר שאקי, בהדיחה אותו מתפקידו כסגן שר החינוך —

(קריאה: כל זה בקשר להצעת אי-אמון מטעם רק"ח?)

— על שהצביע בעד גיור כהלכה, בהתאם למצב פונו ובהתאם להוראות רבותיו. לא תהיה תפארתה של הממשלה על הדרך הזאת. ולד"ר שאקי אנו אומרים: אל יפול רוחך, חזק ואמץ, זכית לקדש שם שמים ברבים וקנית עולמך בשעה אחת.

כבוד היושב-ראש. יש לקבוע בצער שמצד אחד מגלה הממשלה יומה ועקביות בניהול ענייני בטחון וחוק, ואינה מסוגלת לעשות זאת כאשר המדובר בשמירה על ערכי ישראל המקודשים מדור דור ועל שלמות האומה, שחשיבותם ודאי אינה נופלת משלמות הארץ. שבת מלכתא שמשרה על עם ישראל בכל הדורות, דוחקים את רגליה דווקא במדינת ישראל המתחדשת. ענייני רואות וכלות כיצד שבת קדשנו הולכת ומתבטלת חס ושלום בארץ-ישראל על-ידי חילולי שבת בתחבורה ובמתן היתרי עבודה בשבת בסיטונות, ללא כל צורך וללא כל מיקות, ועל-ידי כך הופכים לכאבנו את יום שבת קודש ליום חול וליום עבודה. וחטא לא יכופר הוא מתן היתר וגושפנקה רשמית מממשלתית לח"י לול השבת על-ידי הטלויזיה בארץ. רק היום פורסם שהוחלט לשדר בטלוויזיה בשבת וגם בשני ימי ראש השנה את משחקי האולימפיאדה שבמינכן בגרמניה. מי מילל ומי פילל שלכך נגיע. אני מקווה שהממשלה תפעל בכל זאת לביטול ההלטה מבישה זאת.

אין לנו אמון בממשלה שחטא חוטאת היא בעניין ניתוחי מתים. הממשלה אוטמת אוניה משמוע המחאות, הזעקות, התחנונים שאנו מתחננים השכם והערב, לחוקק חוק שאסור לנתח גופת המת ללא נטילת רשות לכך ממשפחת הנפטר או מהחולה בחייו, דבר הנחוג ברוב מדינות העולם ודבר שרוב העם היושב בציון רוצה בו, ואילו ממשלת ישראל נוהגת בקשיות-עורף ובמידה גדושה של קשיחות-לב ומסרבת למלא דבר כה צודק, שלאדם ומשפחתו הזכות לקבוע מה ייעשה בו אחר מותו.

הממשלה ראויה גם לאי-אמון בגלל התערבותה המרובה בשטח ההלכה ובחירת הרבנות הראשית. מגמה של הממשלה בולטת, שהיא רוצה ב"רבנות מטעם" ופניה לבחירת רבנות כפופה לה, שתציית לה. זוהי מגמה פסולה בתכלית ואנו בטוחים שהדבר לא יצלח, וכבודה של הרבנות ועצמאותה יימשכו גם להבא, רבנות הכפופה רק לדבר ה', זו ההלכה.

ואחרון הכבד — מדיניות הקליטה שממשלה זו מנהלת מכדיחה אותנו להביע לה אי-אמון. אחרי חמישים שנות סבל ויסורים, יסורי גוף וגפש ברוסיה הסובייטית, זכו בעזרת ה' היהודים לחזור לארצם —

היא מנסה להשמיע שיר ערש לערנות הציבור. וכך אמרה ראש הממשלה לפני שלושה חודשים, כאשר נשאלה לתגובתה לדו"ח ועדת ויתקון: "אין לי תגובה מיוחדת, כי מסקנותיה של הוועדה חזו היו מקובלות עלי מראש. היתה ועדה, היא פסקה מה שפסקה ובוה העניין נגמר לדירי". מה שנגמר לדירה של ראש הממשלה וממשלתה היה מבחינה ציבורית רק המשך ההתחלה.

ממשלה, אשר שר אחד ממפלגה אחת התפטר ממנה, סגן שר ממפלגה שנייה פוטר על-ידיה, על שר אחר ממפלגה שלישית מאיימים בפטורים — לגביה חייבים לשאול: כשאפשר שהממשלה תתפטר בבת אחת, על כל שריה, מדוע לפטר את השרים אחד אחד?

זוהי ממשלה אשר חובתה המינימלית היא לשאול את העם אם האמון שלו בה עולה על האמון הפנימי שבתוכה.

לממשלה זו אין תקנה אלא אחת: החלפתה.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יהודה מאיר אברמוביץ, להודעה בשם סיעת אגודת ישראל.

יהודה מאיר אברמוביץ (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. סיעת אגודת ישראל תימנע בהצבעה על הצעת רק"ח להביע אי-אמון בממשלה.

כדי שלא תתפרש שלא כהלכה הימנעותנו מהצבעה על ההצעה, כי אמנם אגודת ישראל אינה משתתפת בממשלה, אולם הצבעותינו וצדעיותנו מכוונים לגוף העניינים, בלי להיות מושפעים משיקולי אופוזיציה לשמה, ואין אנו מוצאים עילה להביע אי-אמון בגלל העניינים שהועלו כסיבה לאי-אמון.

בדרך כלל אנו מחייבים מדיניות הממשלה בענייני בטחון וחוק. במה שנוגע לבטחון המדינה ושמירת האינטרסים החיוניים שלה, בתחומים רגישים אלה אין אנחנו באופוזיציה לממשלה.

יודעים אנו אל נכון, כי צבא הגנה לישראל נוקט את כל האמצעים והדרכים כדי לשמור על טוהר הנשק, לא להכתימו בדם אזרחים הפנים מפשע. ואם, לצערנו, קרתה טעות טכנית שגרמה להפצצת הכפר הלבנוני חצבייה, קם, ובצדק, סגן ראש הממשלה מר יגאל אלון והודה בפומבי על הטעות והביע צער על כך. הודאה בפומבי על שגיאה וטעות יש בה כדי להצביע על הכיוון והדרך של צבא הגנה לישראל — ואם היתה תקלה, היא בבחינת משגה ושוגג בלבד.

יש לצפות שכמו בעבר כן גם בעתיד ינקוט שר הבטחון את הצעדים הדרושים כדי למנוע סבל ועוול מבני המיעוטים, וצבא הגנה לישראל ימשיך במסורתו היפה גם להבא.

כבוד היושב-ראש. הסברתי מדוע תימנע סיעת אגודת ישראל בעת ההצבעה, ועתה אגיד מדוע נבצר מאתנו להצביע ולתת אמון בממשלה הנוכחית.

אין לנו אמון בממשלה אשר רק לפני ימים מספר, בשבוע שעבר, מצאה לנכון להוריד מסדר-היום את הצעתה של סיעת אגודת ישראל לתקן את חוק השבות ולהוסיף כי גיור הוא רק על-פי הלכה —

זלמן שזבל (הרשימה הממלכתית):

אתם כולכם נוהגים סעד לרק"ח, אתה יודע זאת?

— הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע
ישעיהו, הורביץ, ש. תמיר) —

יהונתן יפרח (המערך, עבודה—מפ"ס):

סוף סוף מצאת נקודה משותפת עם רק"ח...

יהודה מאיר אברמוביץ (אגודת ישראל):

— וחוזרים ויהדים דתיים שמסרו נפשם על שמירת התורה ומצוותיה, ואילו כאן בארצם, בארץ תק"ו, צריכים הם ללחום לאפשר להם חיים יהודיים שלמים. משרד הקליטה מתעלם מבעיות אלמנטריות ביותר, כאשר עולים דתיים רוצים לגור בסביבה דתית, במקום שקיימים שירותים דתיים, וצריכים להילחם על כל מקרה ומקרה שעולה דתי יקבל זירה בריכוז דתי. ורצוני לשאול: האם הממשלה גותנת לעצמה דין? ותשובה על מעשיה, מחללה בשטח עליית יהודי גרוזיה? האם היא יודעת את החד שעורר בעולם היהודי כולו דבר פיטורי יהודי גרוזיה, יהודים ידועי סבל ומסירות גם יחד, בגלל סירובם לעבוד בשבת? האם אין כאן מעשה עוול משווע, עוול של יהודים נגד יהודים, בארצם ובמדינתם שלהם?

כבוד היושב-ראש. עלי לומר שגם בתחום החברתי הכללי אין הממשלה מגלה תושייה ויד תקיפה לרסן את גנע האלימות והשוד המזווין, שהפכו ללחם חוקנו. על הממשלה לנקוט צעדים דרסטיים כדי לבער את קניי העולם התחתון, הפשע והעבריינות המאיימים לערער את היסודות של חיי תברה תקינים.

ובסיום דברי אני מבצע תקווה, כי בוא יבוא היום והעומדים בראש הממשלה והמדינה יראו נכונה את האמת והצדק, ויבחינו את המאור שביהדות, וכירו כי על הממשלה, כממשלת עם ישראל, החובה והמשימה ההיסטורית לשוות דמות יהודית מקורית למדינה זו, להיות נאמנה לקדשי ישראל ולתורת ישראל.

הי"ד י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הורביץ, להודעה מטעם סיעת הרשימה הממלכתית.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נבדה. הצעת אי-אמון שהגישה סיעת רק"ח אינה אלא הפגנת סרק, הגובלת בצביעות. סיעת רק"ח בבית הזה, יותר משהיא מייצגת אילו שהם הלכידות של תושבי ישראל, היא מהווה ציגור העמולה ושידור לגאלי של ממשלת ברית-המועצות, ומשמש כמקול של התעמולה הסובייטית והאינטרסים שלה. אין אנו יכולים שלא לזכור ולהזכיר כי אותה מעצמה שרק"ח רואה בה דוגמה ומופת, עקרה, הגלתה וגירשה עשרות מיליונים מאזרחיה, שנדדו ממקום למקום ברחבי ברית-המועצות, כשמייליונים מהם מתים ונרצחים בדרכי הגלות והגירוש. הדברים ידועים ואין דרך למחוק אותם, גם לא עלי-ידי העבדים הנרצעים בבית הזה.

טענות היסודית של כל אלה הנתלים בנימוקים שונים לצורך עשיית חשבונות עם הממשלה היא שהם שוכחים כי אי-אפשר להחזיר את הגלגל אחורנית. היתה מלחמה, היו שלוש מלחמות קשות, ומלחמת קיום ארוכה ורצופה של הישוב היהודי, מלווה בהתנגדות אלימה, רציחות, טבח, פרובוקציות והתקפות בלי סוף מצד הערבים. תוך כדי מלחמה זו השתנו דברים, אך עלינו לזכור ולשנן מדי פעם: יחסית לחומרתה של מלחמת הקיום שלנו וטיבה הגורלי נשמר טוהר הנשק בקפדנות, שקשה ממש להבינה ולהגדירה. הישוב היהודי השתמש בנשק תמיד למלחמת הגנה, ודברים שנעשו הם חלק

בלתי-נפרד ממהותה ומאופיה של כל מלחמה. לכן להיטפל היום למה שקרוי חריגות, ולרובן הן טעויות הבאות לידי תיקון, ולנכזר בהן בתאוותנות מרובה, לחפש אירועים היסטוריים חורגים בתוך המסכת הארוכה והשלמה של הקמת המדינה על-מנת להשיק מהם על הכלל — זהו מעשה של צבועים. והצבועים, המתחסדים והתועמלנים הם רבים ורעשניים פי-כמה-וכמה מאלה שיש להם לבטים כנים.

רבותי חברי הכנסת. הבישוף הראה הודיע כי יקבל את החלטת הממשלה כהחלטה סופית. תושבי בירעם לשעבר אינם זקוקים לאפורופסים נגד רצונם. הם הווו תוך כדי מלחמה ממקום מושבם. הם לא הוגלו. אין הם חסרים קורת-גג ולחם. יש להם מולדת ויש להם אדמה, קיום וכבוד אנושי.

אנחנו נקבל את החלטת הממשלה ואת נימוקיה, ואני מציע לחברי הכנסת ולציבור שאינו מחפש בפרשה זו, ספוטנאנית או מאורגנת, עוד נושא מתאים לתעמולה אנטי-ישראלית מתחדשת בעתונות בחוץ-לארץ, שלא להניח למגמות פוליטיות מעוותות לגרור אחדים מאתנו לחרטה ולנקיפות מצפון, למסקנה חלילה שההחלטה בות העברית כולה, על קרקעותיה שנקנו בכסף מלא ועל קרקעותיה שניתוספו לה בעקבות נטישתן, יושבת על קרקע, גזולה, וכי "בעוונותינו הרבים", עלינו להחזיר את כל הקרקעות ובכך לחסל את "אי-הצדק" שמתרועעים עליו "פי-הנפש" למינוחם.

יש לומר למדיניות הבטחון של ישראל, המוכתבת במידה רבה על-ידי שר הבטחון, כלפי התושבים הערבים, ועל הישגיו הגדולים רק שתי מלים: "ישך כוח".

הי"ד י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, להודעה בשם סיעתו.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. הצעת אי-אמון מועלית על-ידי הנציגים והשליחים של משטר, אשר חיסל והגיר למוות עשרות מיליונים מבני ארצו, משטר המדכא היום מיעוטים ולאומים שלמים בתחומים הטרי-טוריאליים שלו, משטר המחזיק בשעה זו בכלא קולק-טיבי גדול שלושה מיליוני יהודים משוללים חופש בי-טוי, משוללים חופש פולחן, משוללים חופש תנועה ומ-שוללים חופש יציאה, משטר המתעמר ומתנכל לאזרחים ישראלים המצויים בטרטוריה הסובייטית, ובי-ניהם האזרחים שמירא ונשפיק, אשר בשבוע הבא יובאו לדיון על אשר ויתורו על האזרחות הסובייטית, אימצו לעצמם את האזרחות הישראלית, והם זוקפים את גבם ותובעים לחזור למכורתם.

המשטר הזה, שניצגו כאן, נציג הייבסקציה של שנות השבעים, איננו בוש ואיננו נכלם לדבר על אי-קבוציה בארץ-ישראל, לעשות השוואות לדבר ברצי-נות על הצורך בהמרת דת, במלה אחת — לדבר בסגנון שיוזראטים אומללים בימי השואה לא דיברו בסגנון כמותו תחת לחץ הנסטאפ. רק מחלת נפש אומללה של אנשים חולים יכולה להוליד את כתב-השיטנה דוברי הבלע שהבית הזה ברוב סובלנותו האוין להם לפני דקות מספר.

נציגי הייבסקציה גם אינם זוכרים את גורל היהודים בסוריה, במצרים, בעיראק, את העניינים שהם עוב-רים ברגע זה, אבל הם מטיפים לנו, למדינת ישראל —

להיות נר לדרכה של מדיניות שוחרת שלום ובטחון לאורך ימים.

אם יש לנו ביקורת, אדוני היושב-ראש, כלפי ממשלת ישראל, הרי זה בתחום של החמצת שעת כושר בלתי-רגילה של השנה האחרונה בקצב של שילוב הש"טחים, בקצב של שילוב הערבים, בקצב של שיקום פליטים, בקצב של איכלוס חלקי ארץ-ישראל. בתחום זה אין כל יחס בין אותם צעדים חיוניים שנעשים לבין הצרכים ולבין הסכנות שייתכן שהן אורבות לנו לאחר נובמבר השנה, לאחר הבחירות בארצות-הברית.

אם יש לנו ביקורת כלפי הממשלה, הרי זה על התחשבות מופרזת, חסרת כל פרופורציה, בכל אותם גורמים חולניים, שוליים, תבוסניים, גורמים של סוכנים זרים, אבירי השואה העצמית, שהממשלה מתחשבת כל כך בכל נביחה שלהם אי שם בצד הדרך.

אם יש לנו ביקורת, הרי זה כשאנחנו משווים מה קרה בארץ הזאת בשנים 1936-1939, כאשר ללא ממשלה ישראלית, ללא תקציבים גדולים, ללא 2.5 מיליון יהודים, תחת שלטון מנדטורי, קמו עשרות נקודות של חומה ומגדל בן-לילה, ואילו לאחר ששתי הימים, כשניתן היה לצפות לאותה פגישה, לאותו מפגש נפלא בין הארץ האהובה שהיתה מחוץ לתחום השתלטות לשאר אחוז כמיהה וערצה וכיסופים אל הארץ הזאת, שיתלכדו יחד ברגע הראשון כשרק ניתן להם — אז באו כל אותם היסוסים, אותו צעד אחד קדימה ושניים אחורה, אותו חשש להקציב תקציב לקריית-חברון, שארם א-שייך ויתר המקומות שלבניהם כבר נגלה ההבדל רעה; כל אלה הם המעוררים בנו ביקורת קשה ונוקבת. אולם אותה גשמיים במסגרת תביעתנו, בוויכוח שבין ישראלים לישראלים. לא ניתן יד להצעת אי-אמון של סוכנים זרים היושבים בבית הזה.

ה"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ורדיגר, למסירת הדעה בשם סיעתו.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נאבדה. אנחנו נצביע נגד הצעת סיעת רש"ק להביע אי-אמון לממשלה. מאז ומתמיד אנו נותנים אמון במהלכים הבטחוניים-צבאיים של הנהגת המדינה. אין אנו חושבים שהנושא הוא עילה להצעת אי-אמון לממשלה, ואני מקווה שגם בעתיד ננהג כבעבר ונתמוך במדיניות בטחונית המקובלת על רובו של העם הישראלי בציון.

חברי הכנסת. אני שותף להערכת שלטונות הבטחון בכל הקשור לאי-יכולתנו להחזיר את עקורי בידעם ואי-רית בשעה זו לנחלתיהם. אני שותף גם לכל המעשים שנעשו בפיתחת-רפית. יש להצטער שגורמים יהודיים עומדים מאחורי ההסתה הגלויה והמוסווית של כל ההתקוממות הזאת, אשר לצערנו גורמת נזק רב לשמה של מדינת ישראל. יש להצטער שגורמים אשר נציגיהם יושבים בממשלה ונהנים משולחנה, הם הם אשר עומים דים בראש כל ה"מאבק הצודק".

אמר כבר שר הבטחון כי מה שנעשה בעקרב, ייתכן שהיה יד שיקול-דעת מוטעה. אך דבר כזה אפשרי בכל מקום, ולכן אל לנו להגזים. בכל אופן אין כל חד-ברים הללו ודומיהם יכולים, לפי דעתנו, לשמש עילה מתאימה שנגללה יד להביע אי-אמון לממשלה.

שהמטור שהיא מנהלת בשטחים הוא הליברלי ביותר שמדינה כלשהי גיהלה בתנאים מקבילים בתקופה כלשהי, עם כל הביקורת שיכולה להיות, לצד זה או לצד זה בבית, בנקודה זו או זו — והם מרשים לעצמם להטיף מוסר למדינה הזאת.

אילו התכוונו לאיקרית ובידעם ברצינות! אבל הם מתכוונים — ולא אלאה מלחזור על כך — לאיקרית, ובידעם, ורביסיה, ואילת, ורמלה, ועכו, ויפו ומוזרח ירושלים, ולבגעות שעליהן שוכנת הכנסת הזאת והממשלה במערב-ירושלים, באותה מידה עצמה.

הרי זה דברם ודבר כל עושי רצונם הסמוכים אליהם: נסיגה לגבולות של 4 ביוני 1967. ואז — "החזרת הזכויות הלגיטימיות של העם הפלשתינאי בתחומי הק"וים של 1967". אולי באמת נשמע פעם אחת הסבר ישיר מנציגי רש"ק והדומים להם: מה זה "זכויות העם הפלשתינאי בתחום הקוים של 4 ביוני 1967"? מה זה, אם לא פירוקה של מדינת ישראל והקמתה של מדינה ערבית במקומה, על חשבונה, תוך כדי אותו מעשה שיעשה באוכלוסים היהודים של מדינת ישראל.

על כך, כשאלה הם המציעים — ועל אף דברי ביקורת קשים שיש לנו כלפי הממשלה בנושאים רציניים, לרבות הנושא של בידעם ואיקרית — אנו נצביע היום נגד הצעת אי-אמון לממשלה.

אך באמרי זאת, אדוני היושב-ראש, אין אני מתעלם ממה שנעשה באיקרית ובידעם לפני עשרים שנה, ונמשך לאחר מכן שלא כדין, בניגוד לדין, בניגוד למוסר, ועל הכל — בניגוד להגיון המדיני. לא אתעלם ולא אנסה להקל כהוא-זה בפרשה הזאת.

אנשי איקרית ובידעם מתחננים שרק"ח לא תטפל בהם, ובצדק, שהיא לא תעלה את עניינם, ובצדק. אבל מי שברצינות חושב על דרך ארוכה לבטחון ולשלום, חייב להתוות קו מפריד לחלוטין בין מלחמת חרמה עד מדינה נגד כל הקמים על מדינת ישראל — אם אלו מדינות ואם אלו חבלנים — לבין אותם ערבים, או מארונים, או אחרים, שקיבלו על עצמם את דין מדינת ישראל, והם נכונים להשתלב במערכות חייה, לשמור חוק, ולהיות לחלק בלתי-נפרד של ישראל. רק אבחנה מוחלטת כזאת היא הדרך הרצינית, ההומאנית והנבונה לשלום לאורך ימים. באיקרית ובידעם זה לא נעשה. אכן העניין מועלה עתה בעייתי הפחות-מתאים, זמן קצר לאחר מה שאירע בלבנון, זמן קצר לאחר פרשת פיתחת-רפית. העייתי הוא הפחות-מתאים, מפני שכאן קל לבלבל מושגים. העובדה שממשלה אחרי ממשלה, בעשורים שנים האחרונות, עשו משגים ועוולות וחטאים כלפי אנשי בידעם ואיקרית, כלפי מדינת ישראל וכלפי מנגנוני הש"ט לום עם אותם ערבים ואותם מיעוטים אחרים שהש"ט למו עם קיום המדינה ורוצים בכנות — והוכיחו זאת להיות לחלק בלתי-נפרד של מדינת ישראל.

בחמש השנים האחרונות חזרנו אנחנו ולא הרפינו מן התביעה לעשות שלום עם אותם ערבים הנכונים לכך, במקום לדבר על שלום עם ערבים שאינם מוכנים לשמוע על כך. שמחתי להיווכח שזה לא כבר השמיע שר הבטחון דברים באותה רוח, על הצורך להיות עם הערבים שקיבלו את הדיון, עברו את תהליך ההשלמה, ולפיכך יגיעו אל השלום.

על כן אבחנה מוחלטת בין שתי הפרשיות הללו לבין נושאים אחרים, שהועלו כאן היום שלא כדין, חייבת

— הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע אי-אמון לממשלה (ורדיגר, גולדשמידט, ישעיהו, אבנרי, ד. קורן, מילמן) —

לא נפיל היום את הממשלה. אבל יירשם-גא שב-
שעה קודרת זו נמצאו בעם ובכנסת פטריוטים ישראלים,
שהרימו את קולם נגד מעשי עוולה, חמס ודיכוי.

אילו היה חסר עוד נימוק כלשהו כדי להביע אי-
אמון לממשלה בכלל, ולשר משה דיין בפרט, כי אז
סופק על-ידי דבריו של השר דיין היום, דברים שהם
עלבון לאינטליגנציה של ילד מפגר, מסכת של חצאי-
אמיתות, טיטשוש והתחמקות מן הנושא העומד לדיון.

דוד קורן (המערך, עבודה-מפ"ם):
דבר קצת יותר בנימוס.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אני מקווה שאחיה נעלבת, כמוני, מצורת הדברים.

חמש שנים אחרי הכיבוש נופלים בזה אחר זה
שבעת הצעירים של אחיות העניינים: הצעיר של "מש-
טד הכיבוש הליברלי", הצעיר של תכנית-אלון, הצעיר
של דו-קיום בשלום, הצעיר של יחס הוגן לאוכלוסיה,
וכו'. מתגלה במעורבות מדיניות שיטתית, מחוכמת, זה-
רה, הדרגתית אך עקבית, של גישול תושבי השטחים
המחוזיים מאדמתם, כדי לייחד את השטחים המוח-
זקים, לא רק בגולן, בשארם א-שייך ובבקעת-הירדן —
אלא ביהודה, בשומרון, ברצועת-עזה ובצפון-סיני.

דב מילמן (גח"ל):
זה קומפלימנט לממשלה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
בעיניי זה קומפלימנט, כי הם עושים בשקט מה
שאתם דורשים בקול רם.

מופעלת כאן כל אותה מערכת מתחכמת של
תחבולות, תכסיסים משפטיים, אימים וניצול לרעה של
ענייני בטחון, שבעזרתה הופקעה בשנים הראשונות של
המדינה מרבית אדמתם של הערבים שנשארו בתחום
מדינת ישראל.

הדמיון בין מעשה-בלעל בבירעם ואיקרית לבין
פרשת הגירוש הכבד בפינת-ח'רפח ומעשה הוועה
בעקרה אינו דמיון מקרי. המטרה זהה: לפנות אדמה
להתנחלות יהודית. השיטות זהות, וגם האנשים זהים.
בכל מקום מופיע קצין בכיר תורני, קצין בכיר אלמוני
שפעל, כביכול, בלי לקבל הוראה. בכל מקום יש "חריג",
שמצטערים עליו בקול רם, בה בשעה שמנצלים את
תוצאותיו בשקט. השיטה כולה מתגלה בפרשת עקרה,
ובכן חשיבותה המיוחדת.

מה קרה כאן, אדוני היושב-ראש? הכפר איננו
שוכן בבקעת-הירדן, ובכך מופרך, סוף סוף, הכזב הנושא
עליו את שמו של יגאל אלון, כאילו מתנחלים רק
בבקעה, רק לצרכי בטחון, רק על אדמה שאינה שייכת
לאיש, ושלא היתה מעובדת. עקרה נמצאת 25 קילו-
מטר מן הירדן. והאדמות המרוססות נמצאות במרחק
של 15 קילומטר, בקו אוויר, מן הגדה. הן אינן נמצאות
בבקעה, ולא ברכס הראשון, שעל הצורך בתפיסתו דיבר
פעם השר דיין; הן נמצאות בארץ הלב של השומרון.
כאשר ההתנחלות זוחלת מן הבקעה אל הרכס, ומן
הרכס מערבה, היא זוחלת לעבר שכם, לעבר ג'נין,
לעבר טול-כרם.

תחילה נסגרו האדמות באמתלה של שטח בטחון
למלחמה בהסתננות. אבל ההסתננות נגמרה. המרדפים
נסתיימו. השר משה דיין אמר היום, שבשנה האחרונה

חברי הכנסת. לנו טענות קשות כלפי הממשלה
הזאת. גישתה, ובפרט בתקופה האחרונה, מסוכנת לגבי
בעיות-היסוד של קיומנו כעם סגולה.

בממשלה גוברים החוגים הדורשים עשיית מעשים
העתידיים לפגוע ביסודותינו. בשנים האחרונות הולך ונוצר
פער אמון רציני ביותר בין הציבור החילוני לדתי במ-
דינה. חוק השבות המתוקן, המשמיט את המלים "כהל-
כה" או "לפי דין תורה" בקשר לגרות, הוא שמן על
מזורת ההתבוללות בישראל ובגולה.

בקדנציה האחרונה נתקבל בכנסת חוק הנותן זכויות
עולים לנכרים, וניתנה גושפנקה לכל גוי, שמצטרף ל-
משפחה יהודית, לבוא ולהפך באמידה בעלמא ליהודי.

יוסף גולדשמידט (מפד"ל):
זה לא נכון, ואתה יודע זאת.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):
ראש הממשלה ושרים מסויימים מאיימים בהנהגת
גישוואן אורחיים, אם הרבנים לא יתאימו את ההלכה
לזמנים החדשים. כלומר לחץ על הרבנות לשנות את
ההלכה.

הרשות השופטת החילונית מנסה להכתוב ולהת-
ערב בנעשה בפרשות השופטת הדתית, והממשלה אינה
עושה כלום למניעת התערבות זאת.

אנו מוחים גם על כל הקשר לשמירת קדשי האר-
מה. שבת וחגי ישראל מחוללים בראש כל חוצות. ולא
רק זאת, נגד הבאים למחות פועלים בכל חומר הדין,
והיו אלה רבנים, כפי שזה קרה בהרצליה, או מתפללים
שקטים, שפורו על-ידי גז מדמיע בשבת האחרונה
בתל-אביב.

ממשלת ישראל מתעלמת מהעובדה שיהודים שומ-
רי מצוות מועסקים בעבודה בשבתות תחת איום של
פיטורים. והדי המקרה שאירע בלוד עדיין זכורים לנו.
קיים יחס איפה ואיפה מצד משטרת ישראל כלפי
צעירים דתיים אשר נכשלו בעבירה, כפי שזה קרה לשני
בחורי הישיבה המואשמים בהצגת חנות התועבה "ארוס"
בתל-אביב, המחזיקים במעצר בלי שניתן להם אפשרות
ליהנות מאוכל כשר המוגש להם על-ידי הוריהם.

הממשלה הזאת תזכה באמון הציבור הדתי כולו
אם תכיר בצדקת דרישת הרוב היהודי במדינה ובעולם,
בגיוור לפי דין תורה, תשמור על חוקי האישות בהק-
פה, ותעשה את הדרוש למען אפשר חיים משותפים
בין כלל הציבור היהודי במדינה, דתיים וחילוניים כאחד.

במקרה זה, בנושא שלפנינו, כפי שאמרתי בראשית
דברי, על רקע הצעת אי-האמון של סיעת רק"ת, לא
נביע אי-אמון לממשלה.

הי"ד י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, למסירת הודעה
בשם סיעתו.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הכנסת אינה דת-
רשת היום להביע אמון או אי-אמון לסיעת רק"ת, כפי
שמנסים לטעון חסרי אומץ-הלב והתחושה המוסרית.
הכנסת נדרשת להביע אמון או אי-אמון לממשלת יש-
ראל על רקע מעשיה בשטחים המחוזיים. אנחנו נביע
לה אי-אמון.

חוברת ל"ז, ישיבה שכ"ט

— הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע אי-אמון לממשלה (אבנרי, בגין, הורביץ, ישעיהו, מיקוניס) —

העם הפלשטיני, כעם המרוכז בשטח כלשהו של ארץ זו, נתון עתה בסכנה.

בשבוע שעבר גילה חבר-הכנסת בגין — והוא נאמן עלי לחלוטין — שיגאל אלון גילה לו בשעתו, ש"תכנית-אלון" היא תרמית שנועדה כל כולה להכשיר את הקרקע הפסיכולוגית והפוליטית להתנחלות בשטח חים המוחזקים.

תרמית — כלפי מי? מכשיר של לוחמה פסיכולוגית ופוליטית — נגד מי? קודם כל — נגד הציבור הישראלי, הנגרר למלחמת דורות, מלחמת נצח ללא פשרה וללא הפוגה, בעל כרחו ובלי שנשאל. פרשת עקרב ופרשת פיתחת-רפיה מוכיחות בעליל שביצוע תכנית זו נמצא עתה בעיצומו ואף מתרחב. אלון ייסר אותם בשו"ט, דיין — בעקדבים. למשה דיין יש תפקיד מרכזי בביצוע מדיניות זו.

מנחם בגין (גח"ל):

שניהם רפובליקנים.

אורי אבנרי (העולם הזה— כוח חדש):

גם זה אינו בטוח לגמרי. יש לי ההרגשה המזוהה שהשר דיין הוא מונרכיסט מובהק. השאלה היא רק — מי יהיה המלך?

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

בחיך יש לו תפקיד מרכזי.

אורי אבנרי (העולם הזה— כוח חדש):

השר דיין הוא אמן ההדרמה וההרגעה. הוא האיש שסיבר את אוני התושבים בשטחים המוחזקים בדברי נועם, כדי להחליש את כוח התנגדותם לנישול ולגירוש. הוא האחראי במישרין לכל המעשים החריגים והלא-חריגים.

אינני מאמין לך, אדוני שר הבטחון, שלא ידעת מראש על מעשיו של הקצין בפיתחת-רפיה. אינני מאמין לך, אדוני שר הבטחון, שלא ידעת מראש על מעשיו של הקצין בעקרב.

כשם שאחות את ענינו במשך שנים בהכרזות סרק על תכניות מדיניות שונות ומשונות, כשכל כוונתך היתה להסתיר מעינינו את מומתך האמיתית והעקבית, כך אתה מאחז את ענינו עתה בדברך על "גדליים" ו"חריגים".

אתה האיש! עליך האחריות! אותך תזכור ההיסטוריה של שני העמים כמי שנושא בחלק רב מן האחריות למניעת השלום על-ידי הסיפוח הזוהל של השטחים. אתה האיש שהיה צריך להתפטר, אילו היה לממשלה שמץ של אחריות פרלמנטרית ותחושה מוסרית. אולם השר דיין איננו חריג בממשלה זו. הממשלה כולה היא המנהלת את המדיניות שפירושה: ניתוק שיטתי של הבסיס לכל שלום בעתיד, תפיסת שטחים, נישול וגירוש תושבים, במקום שלום, נגד השלום.

על כן נביע לה אי-אמון.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מיקוניס, להודעה בשם סיעתו.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אילו היתה לסייעת-יחיד האפשרות להגיש הצעת אי-אמון לממשלה,

נתפסו או נהרגו בסך-הכל 3 פדיון לאורך כל הגבול הארוך הזה. ובאותו נאום עצמו משכנע אותנו שר הבטחון דיין, שיש צורך ברצועת בטחון של 15 קילומטר כדי לתפוס 3 פדיון אלה! זה חלק מאותו עלבון לאי-טילוגייה. ההסתגנות נגמרה, אבל האדמה נשארה מופקעת למעשה.

לאחר מכן הוכרו השטח כשטח אימונים לחיל-האוויר. מאות אלפי דונם של אדמה צחיחה משתרעים צפונה, דרומה, מזרחה ומערבה. אולם חיל-האוויר היה מוכרח להתאמן בהפצצות דווקא בחלקה של ה-500 דונם, החלקה האחת שיש בה מים, האחת שהיא מעורבת. אפשר לחשוב שהחיל, חלילה, מתאמן בהשמדת יבולים.

וכאשר כל זה לא הספיק — מול העקשנות הראויה להערכה של עובדי האדמה הדבקים בנחלת אבותיהם — הופעלה השיטה הברברית, ההונדלית מכל — הו"מנט מטוס אורחי על-ידי הקצין הבכיר התורני והשר מרת התבואה. ואני שואל: איך עלתה מחשבה שטנית זו בלבן של קצין צה"ל, צבא שגולד בפלמ"ח, שגולד בהתיישבות העובדת? ייתכן שהשר דיין למד שיטה זו בביקורו המפורסם בווייטנאם.

אדוני היושב-ראש, כל זה לשם מה? בשטח, אין זה סוד, במקום המסויים הזה, רחוק מהירדן, רחוק מהבקעה, תקום התנחלות, שכונת קוראים לה תל-טל, הראשונה בשומרון עצמו, חיל-החלוץ של התנחלות שתקום בכל רחבי הגדה המערבית.

(חבר-הכנסת מ. י' קורא קריאת ביניים)

לבי לבי עליכם, אנשי חירות, שהממשלה עושה מה שאתם הייתם רוצים לעשות.

מנחם בגין (גח"ל):

איך אתה יכול לומר זאת? אינני רוצה לומר זאת באופן חריף יותר, כאשר אתה ידע שעמדתנו בדיק הפוכה: הגנה לפניך דיבר חבר-הכנסת ארידור ואמר, שאילו היה הדבר תלוי בנו, היינו מביאים קומביינים, מורידים את היבול, מוסרים אותו לערבים, ולא נותנים להם להיכנס לשטח.

אורי אבנרי (העולם הזה— כוח חדש):

חבר-הכנסת בגין, לצערי נכנסת לאלום באמצע דברי. ולכן לא שמעת את הדברים בהקשרם. לא אמרתי שאדם רציתם לרסס שדות. בזה אני מאמין. אבל אתם רוצים להתנחל. אתם רוצים בהתנחלות בשטחים אלה. על זה אמרתי: לבי לבי עליכם, שהממשלה עושה מה שאתם הייתם רוצים לעשות.

מנחם בגין (גח"ל):

אם על התנחלות דיברת — זה כן.

אורי אבנרי (העולם הזה— כוח חדש):

לבי לבי עליכם, שהממשלה הזאת עושה בהתנחלות מה שאתם הייתם רוצים לעשות.

חובתי העגומה היא כיום לחזויר את הציבור ביש-ראל, את העם הפלשטיני ואת כל שוחרי השלום באשר הם, שאין עוד ספק בדבר קיומה של מדיניות ברורה לייתר בהדרגה ובזהירות את השטחים המוחזקים, ליצור משבצות התיישבות על-ידי הפקעת אדמות של כפרים ערביים, עם או בלי "חריגים". עצם קיומו הלאומי של

— הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע אי-אמון לממשלה (מיקוניס, ישעיהו, ש. כהן) —

דבריו, חלומותיו על כיבוש ישראל וכיוצא באלה. אנו דוחים בשאט-נפש את כל הפילוסופיה, המגמות הגלויות והמוסוות של חסנין הייכל ושל חבריו, אך מה שייך עניין זה ל"חריגות", ל"תקלות" ולכל המעשים הוונדליים האחרים המבוצעים על-ידינו בשטחים?

שר הבטחון ניסה לתרץ גם את המעשים ה"חריגים" ואף להצדיק אותם. אך הציבוריות הישראלית הדמוקרטית הרחבה ביותר רואה את הדברים אחרת — בדיוק באופן הפוך מזה של שר הבטחון. ודי לקרוא את העתונות היומית כדי להיווכח בכך. המדובר הוא בחוגים בעלי השקפות פוליטיות וחברתיות שונות ואף מנוגדות ביותר. אני מצטער לציין, כי במידה ששר הבטחון טחון השיב לשאלות המתעוררות בציבור, הוא אישר מחדש את מדיניותו החריגה; ובמידה ששר הבטחון התחמק מתשובה לשאלות מביכות, הוא עסק שוב בסיפורים הידועים לכולנו. אך כל הסיפורים האלה אינם מעידים, כי כלפי האוכלוסיה הערבית בשטחים צריך לנהוג כפי שנהגו בפיתחת-רפיה ובעקרב, "אם יראה צורך בכך".

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. מעשי פיתחת-רפיה, עקרב ובעיית מפוני בירעם ואיקרית מאפשרים למבקשי רעתנו להציג את מדינת ישראל באור מאוד לא סימפטי. מיותר יהיה לחזור בהזדמנות זו על תכניתנו המעדיפה שלום על שטחים, הגנה על בטחונה וחכויותיה של ארצנו בלי לקפח את זכויותיהם של שכנינו הערבים, ובמיוחד של העם הערבי הפלשתינאי.

אי-האמון בממשלה מוצדק לא רק מבחינה זו, אלא גם מבחינת העדר כל זימה מדינית למען הידידות שלום ישראלית-ערבית. אי-האמון בממשלה מוצדק לא פחות מזה בגלל המדיניות השיטתית של העשרת העשירים ודילדול העמלים, של קיטוב סוציאלי ועדת, של כחצי-מיליון נפש החיים על סף, או מתחת לסף, העוני, של חקיקה אנטי-פועלית המכוונת לפגוע בחופש הש-ביתה. אי-האמון בממשלה מוצדק גם לאור דרישות פגיעות הממשלה בחירויות הדמוקרטיות של הכלל והפרט, שבאו לידי ביטוי הן בכניעה לכפייה הדתית, כמו בעניין הנישואין האזרחיים, והן ביזום שינוי שיטת הבחירות.

שורת רמזים מעטים אלה מספיקה בהחלט כדי להביע אי-אמון לממשלה הזאת. בסיומו של דבר אני מרשה לעצמי לשחרר את עצמי מתשובה לגאומ של חברי-הכנסת ששאלו תמיר, שלדעתי היה כולו על טהרת "המלחמה הקרה" נגד ברית-המועצות.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שלום כהן, אחרון מוסר יי ההודעות בשם הסיעות.

שלום כהן:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. שלושה שמות מרחפים בחלל: בירעם, עקרב, פיתחת-רפיה. שלושה שמות שכל אחד מהם פרשה שונה לחלוטין, טרגדיה שונה, פשע שונה. בירעם, כפרם של ערבים מארונים שמיהים לא הרמז יד נגד המדינה, שלא התנגדו לצה"ל כאשר נכנס לכפרם בלהט מלחמת העצמאות, שיצאו מכפרם בשלום, בשקט, על-פי בקשת הצבא, וכפרם נהרס במרמה. הם יושבים זה עשרים וארבע שנים

לא הייתי מתמהמה לעשות זאת. אך במצב הנתון, אם כי יש לי הסתייגויות מסוימות מדברי חברי-הכנסת וילנה, מבחינת אופן הצגתם ומבחינת נקודות המוצא שלהם, אצביע אי-אמון לממשלה בהזדמנות זאת.

אי-אמון, על שום מה? על חטאי פגיעותיה של הממשלה בזכויות האלמנטריות של העם הערבי הפלש-תינאי בשטחים המוחזקים, העושים יותר ויותר רושם של שיטה מחושבת, שמטרתה היא לשרת את המדיניות המעדיפה שטחים על שלום; על עוון פגיעותיה בטוהר הנפש של צה"ל והכמתו על-ידי הפעלתו לגירוש אלפי ערבים מפיתחת-רפיה, להריסת בתיהם ומקורות מחייתם ועל-ידי ניצולו למען הפיכת שדות החיטה של הכפר הערבי עקרב, מזרחית לשכם, למדבר שממה מורעל; על חטאי אי-החזרת ערביי בירעם ואיקרית, עם הצעת ביטול אזוירי הבטחון, לכפריהם אשר גורשו משם בדם רק כמה שבועות לאחר שוך קרבות מלחמת העצ-מאות ב-1948, וכיוצא באלה.

זה חמש שנים קורות בשטחים מה שמכונה "חריגות", או אפילו "חריגות מכאביבות" בכינויים שונים. אך דאח זה פלא: איש מן הממשלה, ובראש וראשונה שר הבטחון, אינו מספר לנו מי נתן את ההוראה, מי הם המקיימים את החריגות, האם נענשו ובמה נענשו, האם באמת כל זה מתרחש ללא ידיעת שר הבטחון עצמו וללא אישורו? שר הבטחון, למשל, הדיר בעצמו את מעשה השחתת היבול בעקרב באמצעות מטוס ריסוס במלה "ונדליסם". היו עוד ונדליסמים מסוגים שונים בשטחים. איפה, אם כן, המסקנות?

מדוע, שואל אני, אין מקימים ועדה פרלמנטרית-ציבורית-ייצוגית, שתחקור את המנגנון של משרד הבטחון מלמעלה ועד למטה, כדי להסיק מסקנות ולדעת סוף סוף מי אחראי לכל אלה? כל עוד נמשך הכיבוש, עד בוא השלום — אם יפעלו למענו! — צריכים אזרחי ישראל לדעת את כל האמת על מה שמכונה "כיבוש ליברלי". ומדוע זה לא יסיק שר הבטחון עצמו מסקנות אישיות מכל החריגות הוונדליות המתרחשות מתחת לאפו ממש?

הצרה היא בזאת שוונדליסמים אלה, שעליהם אומרים אפילו כי נעשו ללא ידיעת הממשלה והחלטתה, נבלעים על-ידי ראשי השלטון, ולא ניכר כי באו אל קרבם. הם מקבלים זאת כעובדה מוגמרת, ללא עירעור. בעקרב "השיקול היה מוטעה", כדברי שר הבטחון; בפיתחת-רפיה, שם נהרסו ביקותות בדואים ונקטמו בא-רות דווקא, קרה "חריגה מסמכות", והקצין הבכיר "ננף" — רק ננף. האש מכוננת לא נגד עצם המעשים הנפשיים, אלא נגד אלה החושפים אותם.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. השאלה הנשאלת היא: לאן אנו הולכים? לקראת עתיד של שלום יש-ראלי-ערבי ושכונת טובה, או לקראת עתיד של שפיכת דמים שיטתית ואלימות של איבה מעמיקה? השאלה היא, האם לא צריך להיעשות מצדנו הכל כדי לאפשר לנו עצמנו להכות רשרים עמוקים יותר באזור, ולמדינת ישראל — לרכוש ידידות בעולם? האם המעשים שקרו רק בזמן האחרון בשטחים המוחזקים אינם מרחיקים אותנו ממטרות התאזרחותנו באזור, משיפור מעמדנו הבין-לאומי בעולם?

שר הבטחון ציטט בתשובתו את חסנין הייכל ואת

חוברת ל"ה, ישיבה שכ"ט

— הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע אי-אמון לממשלה (ש. כהן, הראל, בגין, ישעיהו, ברעם) —

האם מישוה בתוך לבנון רוצה בשלום יותר מאשר הד-
רוזים? ובכל זאת אינם יכולים לעשות שלום.

מנחם בגין (גח"ל):

למה יורים משם על קריית-שמונה?

שלום כהן:

אדוני חבר-הכנסת בגין, זמני קצר, ואתה בודאי יודע את התשובה. העובדה היא שהם אינם יכולים להפסיק את המלחמה כל עוד קיימת הבעיה הפלשתי-נאית והפלשתינאים יורים משם.

מנחם בגין (גח"ל):

האם הממשלה אינה יכולה להפסיק את היריות?

שלום כהן:

אדוני חבר-הכנסת בגין, מפקד לשעבר של אירגון צבאי נכבד, ממשלת המנדט לא הצליחה להביא לכך שאתם תפסיקו לירות; אפילו הסוכנות היהודית לא הצליחה להביא לכך שתפסיקו לירות.

אדוני היושב-ראש, בסיכומי של דבר הוזכרו כאן טעויות — חריגה וטעות של קצין ועוד טעות. כל מהו-תה של הממשלה הזאת היא טעות — טעות היס-טורית לעם ישראל, העלולה לעלות לנו באבדן סיכויי השלום. זו הממשלה הלא-נכונה במקום הלא-נכון ובזמן הלא-נכון. אביע אי-אמון לממשלה זו לא מכיוון ש-סיעת רק"ח הציעה הצעה זו, גם לא על אף שרק"ח הציעה את ההצעה, כי אין זה משנה מי שהציע, וברית-המועצות איננה מעניינת אותי במקרה זה. אצביע לגופו של עניין על-פי אמונתי והכרתי, ואסיים במשפטו ההיס-טורי של אוליבר קרומבל, אשר אמר: "בשם אלוהים, לכו".

היו"ר י. ישעיהו:

תמו ההודעות. אנו ניגשים להצבעה.

אני מעמיד להצבעה את הצעת אי-האמון לממ-שלה.

מנחם בגין (גח"ל):

הצעת אי-האמון לממשלה מצד סיעת רק"ח.

היו"ר י. ישעיהו:

הכנסת שומעת ויודעת במה המדובר, אבל אם לשם הדיוק והבהירות, עלי-מנת שלא יחולו כל טעות ואי-הבנה אתה רוצה בכך, אני מוכן לקבל את הצעתך.

אני מעמיד להצבעה את הצעת אי-האמון לממ-שלה מצד סיעת רק"ח.

משה ברעם (המערך, עבודה-מפ"ם):
אבקש למנות.

הצבעה

בעד ההצעה להביע אי-אמון לממשלה — 6

נגד — 60

ההצעה להביע אי-אמון לממשלה לא נתקבלה.

כפליטים בארצם, בתוך גבולות מדינת ישראל, ומצפים באורך-רוח לצדק שהובטח להם פעם אחר פעם. עקרבה רחוקה מן היידן, בלב השומרון, אזור הנמצא תחת חסותו ותחת כבדו של צה"ל, אזור שמסר את עצמו לאחר מלחמה. ומה עושים שם? צבא כיבוש הוא גם צבא שצריך להגן על השטח שהוא כבש, על האזרחים החיים באותו שטח, ואזורים אלה כוללים הרבה תוש-בים מכפר עקרבה שזכותם, לאחר שהתמסרו במלחמה, לחיות בשלום כל עוד נמשך הכיבוש הזה. תחת זאת מרעילים את שדותיהם וגודעים את קיומם. ובפיתחת-רפיה — סתימת בארות, חיסול בתים ואהלים, גירוש המוני.

שלושה שמות שונים, שלושה אזורים שונים, אבל דבר אחד בכל זאת משותף ואחיד לכולם: הקרקע. בכל מקום יש הרעב לקרקע, הדחף להתנחלות, דחיקת רגלה של האוכלוסיה, החיה שם דורות, במרמה או בכוח, כדי לקחת ממנה את הקרקע ולהתנחל בה. שר הבטחון, בתשובתו ובהזכירו אותם שלושה שמות, דיבר על דב-רים רבים, אבל על דבר אחד לא אמר מלה: על הקרקע, על ההתנחלות, על הדחף האמיתי לכל המעשים האלה. הוא הרצה לפנינו על המלחמה במחבלים ובאירגוני הטרור, נתן סטטיסטיקה מרשימה. אבל איזה קשר יש למספר אנשי האירגונים הפלשתינאים, שנהרגו בג-בולות ובירצוה, ולדחיקת רגלם של היושבים על הקר-קע, על-מנת להושיב שם התנחלות יהודית? שר הב-טחון אף הרחיק לכת עד למחצית מאי 1967, וציטט את חסנון הייכל כמוכיח שמי שהתחיל בצעד הראשון שה-ביא למלחמת ששת-הימים היו הערבים.

איסר הראל (הרשימה הממלכתית):
ומה אתה אומר?

שלום כהן:

גם אני אומר שהצעד הראשון נעשה מצד הערבים אבל, אדוני חבר-הכנסת איסר הראל ואדוני שר הבטחון, אתם מביאים את השאיפה המטורפת של חוגים מסו-ימים, ואולי אפילו גדולים, במדינות ערב לראות בהי-עלמה של מדינת ישראל, בהנמקה לכל הצעדים האווי-ליים שמדינת ישראל עושה מצדה.

ואני רוצה לשאול אתכם: אם כך הם רואים, האם פירושו של דבר שכך גם עלינו להשיב להם? גניח שהיינו נלחמים בשבטים של קניבלים, אוכלי-אדם, האם פירוש הדבר שלאחר שונצח אותם במלחמה עלינו גם לאכול אותם? מה השייכות? איפה המטען המוסרי שלנו? איפה ההגיון התרבותי שלנו? ואם יש שאיפות של אנשים, שאנחנו מגדירים אותם כמטורפים, האם גם אנחנו חייבים לנהוג באותו טירוף?

אדוני היושב-ראש. עוד שם מרחף באוויר — הצ-ביה, כפר דרווי בלבנון, שהוא אמנם אינו נושא לנישול מהקרקע, אך הוא מהווה סמל באשר הוא מקפל בתוכו את כל מערכת היחסים בין מדינת ישראל לבין העמים הערביים. האם מישוה רוצה בשלום יותר מאשר לבנון?

ג. חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6), תשל"ב-1972 * (קריאה ראשונה)

הז"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף ג' בסדר-היום: חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6), תשל"ב-1972, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר הבטחון.

שר-הבטחון מ. דיין:

כנסת נכבדה. הואיל והממשלה לא נפלה, רוצה אני להביא בשמה הצעת חוק הנקראת חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6), תשל"ב-1972, המדברת על בירור קבילות חיילים.

לפני שנה אישרה הכנסת תיקון לחוק מבקר המדינה, בו נקבע כי מבקר המדינה יהיה גם נציב תלונות הציבור, והוטל עליו לברר את תלונות הציבור על מעשים או מחדלים של המינהל הציבורי. לפי סעיף 38(6) לחוק מבקר המדינה לא מוסמך נציב התלונות לברר - אני מצטט - "תלונה של המשרת בשירות סדיר או של המשרת בשירות מילואים לפי חוק שירות בטחון, תשי"ט-1959 (נוסח משולב), הנוגעת לתנאי השירות או למשמעת".

יושב-ראש הוועדה המיוחדת של הכנסת שטיפלה בהכנת הצעת החוק הודיעני בזמנו כי אין דעתה של הוועדה נוחה מכך שמתחום סמכותו וטיפולו של נציב התלונות מוצאים נושאים הנוגעים לחלק מפעולותיו של החייל. ועדת הכנסת קבעה והדגישה כי מן הראוי שנושאים הנוגעים לתנאי שירות או משמעת לא יהיו בתחום סמכות נציב התלונות, אך הועלתה בוועדה הצעה האומרת שבמסגרת מערכת הבטחון יהיה נציב קבילות מיוחד לטיפול בקבילות חיילים הנוגעות לתנאי שירותם. לאחר שהעניין נדון משרדי הוובא אף לדיעת הממשלה, הודעתי ביום 11 בנובמבר 1970, למי שהיה אז יושב-ראש הוועדה המיוחדת, חבר-הכנסת ישראל ישעיהו, כי נכון אני לאמץ את ההצעה אשר הועלתה בוועדת הכנסת ומצאה ביטוייה בפנייתו אלי, ולהציע הקמת נציב קבילות מיוחד לצה"ל.

הצעת החוק, שאני מביא עתה לכנסת, באה למלא אחד הבטחתי להביא לידי תיקון בחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955, שעל-פיו יוקם נציב קבילות מיוחד לצה"ל, אשר יהיה מוסמך לברר קבילות של חייל הנוגעות לתנאי שירותו, לסדרי שירותו, או למשמעת.

נציב הקבילות מונה על-ידי, בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישורה של ועדת החוץ והבטחון של הכנסת. אל נציב הקבילות יהיה רשאי לפנות ישירות, ומבלי להדקק לציונות הפיקוד הרגילים, כל חייל, לרבות אסיר או עצוי, אם רואה הוא עצמו נפגע בעקבות מעשה אשר הוא בניגוד לחוק, או לפקודות הצבא, או שנעשה ללא סמכות חוקית, או בניגוד למינהל תקין, או שיש בו משום נזק או פגיעה או אי-צדק בולט. נציב הקבילות חייב לטפל בכל קבילה, פרט לאותן קבילות אשר החוק קובע במפורש שאין לטפל בהן, וחייב הוא להודיע תוצאות בירורו גם לקובל וגם למי שקובלים עליו.

בדרך כלל מקבילות סמכויותיו של נציב הקבילות המוצע בהצעת חוק זו לסמכויות של נציב תלונות הציבור, בהבדלים הנובעים מעצם השוני שבין המסגרת

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1014).

האזרחית לבין המסגרת הצבאית, שבה קיימים דרכי טיפול מיוחדים וגופים על אלה המופעלים במסגרת האזרחית. אני סבור כי מינוי נציב קבילות חיילים אשר מתפקידו לטפל בקבילות החיילים, ועם זה לא יהיה כפוף להייררכיה הצבאית, עשוי לתרום להבטחת קיומן של הוראות הצבא במסגרת הרחבה והיסודית.

הנני מציע להעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת החוץ והבטחון.

הז"ר י. ישעיהו:

אודני שר הבטחון, האם המונח "קבילה" נבדק ונתברר שהוא קביל?

שר-הבטחון מ. דיין:
 לא על-ידי.

הז"ר י. ישעיהו:

הדיון יהיה אישי, במסגרת של מקסימום 10 דקות לנואם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת יוסף תמיר, ואחריו לחבר-הכנסת דב מילמן.

יוסף תמיר (גח"ל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש לקדם בברכה את הצעת החקיקה שהביא לפנינו שר הבטחון בשם הממשלה. הבעיה המרכזית, לפי עניות דעתי, היא: מה יהיה אופי תפקידו של נציב התלונות או מה תהיה תכונתו המיוחדת במסגרת החיים של מדינת ישראל. אני סבור שהאופי צריך להיות יותר אזרחי ופחות צבאי. שהנושאים שהנציב יטפל בהם הם עניינים של חיי יום יום בצה"ל והם מוגדרים בצורה קולעת בסעיף 547(2), האומר: "הוא נוגע לסדרי השירות, לתנאי השירות או למשמעת". בכל זאת הייתי מוסיף ואומר: "הוא נוגע לסדרי השירות וטיבם, לתנאי השירות וסביבתם" וכו'. משום כך, אלה שהציעו את הצעת חוק האומבד-סמן ב-1961, והיו חלוצים בנושא זה בישראל, סברו שנציב התלונות הציבורי, מבקר המדינה, צריך להיות אף הנציב. הממונה על קבילות החיילים. קדמו לנו עמים אחרים בנוהג זה, וכידוע מדינת האם שיזמה את נציב התלונות היא שבדיה, שם הנציב הוא גם הממונה על קבילות החיילים.

משום-מה, בזמנו, הביע הפרקליט הצבאי הראשי, היום היועץ המשפטי לממשלה, התנגדות חריפה ביותר להצעה זו והוא טען לפני הוועדה המיוחדת - שהייתה בראשותו של חבר-הכנסת אהבה ופעלה במשך שנים מספר עד שנבחרה הוועדה המיוחדת השנייה, בראשותו של חבר-הכנסת ישעיהו, היום יושב-ראש הכנסת - שהחליטים המקובלים היום בצה"ל נותנים תשובה למכ"ל לול הבעיות של החיים הפנימיים בתוך הצבא ואין צורך בכלל לשרבב את החוק המוצע, חוק מבקר המדינה, במסגרת צה"ל. בתוך הוועדה היו חולקים על דעתי זאת, ואני שמח ששר הבטחון קיבל בסופו של דבר את ההצעה בדבר הקמת מסגרת מיוחדת לקבילות החיילים. דהיינו, הטענה שנטענה אז בוועדה, שהפרקליט הצבאי הראשי ממלא את הפונקציה הזאת ויש להסתפק בכך, לא נתקבלה על דעת השר ועל דעת הממשלה.

המלים "או שנתבקש על-ידם". הכוונה היא לאפשר לחייל למנות אדם שיוגש את הקבילה.

אשמה מאוד אם שר הבטחון יעיין בגושא ויראה בתפיסת העניינים כפי שהיא נראית לו תפיסה נכונה, וכן אשמה מאוד אם התיקונים המוצעים על-ידי, או דומים להם, יתקבלו במהלך הדיונים בוועדה שאלה תועבר הצעת החוק להכנתה לקריאה שנייה ושלישית. אני מצדי תומך בהצעת החוק ואצביע בעד העברתה לוועדה.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מילמן, ואחריו לחבר-הכנסת שובל.

דב מילמן (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אמנם לפני שנה התקבל חוק נציב תלונות הציבור, חוק שלא כלל במסגרתו את צה"ל ואת אנשי הצבא. הרעיון למנות נציב תלונות גם לצה"ל הוא רעיון יפה, אבל חוששני שהוא רעיון יפה בעיקר מבחינה עיונית. מקנן בלבי חשש רציני ביותר לגבי אופי פעולתו של מוסד כזה בחיי יום-יום בצה"ל. האמת היא שגם עדיין איננו יודעים מה יהיה אופי פעולתו של נציב התלונות האזרחי. עדיין איננו פועל זמן מספיק שנדע מה יהיו תוצאות פני-לחו, האם הנציב האזרחי הצליח בתפקידו, והאם החוק שחוקקנו לפני שנה עמד במבחן.

מגסינוי במשך שנים רבות כתובע צבאי, סניגור צבאי ושופט צבאי, עלי לומר שעדיין אינני רואה את התועלת המעשית שתצמח לצה"ל וגם לדמוקרטיה מהעובדה שגמנה נציב תלונות לצה"ל. אמנם נכון, שצ"ד לאפשר לחייל להתלונן, אבל האמת ניתנת להיאמר שתלונות של חיילי צה"ל על מפקדים או על מוסדות שונים בצבא מתבררות במקומות שונים בצבא גם היום. ברוב המקרים של המקרים, ביותר מתשעים אחוז של המקרים, החיריות של אנשי הצבא ושל המפקדים הן גם עבירות על חוק השיפוט הצבאי, או עבירות על חוקים אחרים המחייבים בצה"ל.

צה"ל הוא צבא דמוקרטי, אולם גם בצבא דמוקרטיו לא קיימת אותה דמוקרטיה כפי שהיא קיימת מחוץ לצבא. הצבא מתנהל לפי פקודות מטכ"ל, לפי פקודות שהמפקדים מעבירים לפקודיהם. זו איננה דמוקרטיה במובנה המקובל, אין שם בחירות חפשיות, אין הצבעות. הצבא לפי מהותו הוא מוסד אוטוריטרי, ואין מנוס מזה, כי אחרת אי-אפשר לנהל צבא. בצבא אין מצביעים אם לתקוף או לא לתקוף; אין כדבר הזה. זה לא קיים בצבא הדמוקרטי ביותר. אין שם חופש ויכוח, ובמידה רבה אין חופש הפרט. אין זה בבחינת חידוש, ואינני מתכוון בכך לגלות את אמריקה. ולכן נשאלת השאלה תמיד: מה יהיו תפקידיו של נציב התלונות הממלכתי?

בצבא לא יכול להיות מצב המאפשר להביא לדיון הוראה שנתן המפקד, ובדואי לא לקיים על כך ויכוח. יש חריגים שהם מיוחדים במינם; אדם שמקבל פקודה רשאי במקרים מסוימים לסרב לבצע אותה, אם היא נראית לו כבלתי-חוקית, עם כל הפרובלמטיקה הידועה ממש-פטים שהתקיימו על נושא זה. לא על כך מדובר. חו"ש שני שיוצרים בחוק זה אינסטנציה שתעמוד במידה רבה מעל למפקדים ותהיה לרועץ למפקדים ולאנשים האחראיים בצה"ל.

לכן מצטער אני שחשך לא נהג כפי שנהוג בקרב עמים נאורים אחרים ולא הניח את הטיפול בקבילות החיילים למוסד האזרחי.

מכיוון שכך — ואנו דנים היום בהצעת חוק המונחת לפנינו — רוצה אני להכניס בה כמה שינויים מהותיים, אם יורשה לי. אולי, אם השר יתן דעתו עליהם, וחברי הכנסת יתמכו בכך, יהיו לתפקיד נציב הקבילות של הצבא אופי, משמעות ומהות הרבה יותר עממיים, מפני שכל העם צבא, ואנחנו יודעים שבמדינת ישראל אין הבדל בין העם לבין צבאו.

במה מדובר? — מדובר בסעיף 543(א) האומר: "שר הבטחון, בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישור ועדת החוץ של הכנסת, ימנה נציב קבילות חיילים". אני רוצה להציע את התיקון הבא, המשתמע מהתפיסה המיוחדת שאני רוצה להביע לפני הכנסת לגבי אופי המוסד הזה, שעליו להיות יותר עממי-אזרחי מאשר צבאי. התיקון המוצע הוא: "שר הבטחון, בהתייעצות עם נציב תלונות הציבור ובאישור ועדת הכנסת, ימנה נציב קבילות חיילים". במקום "ועדת החוץ והבטחון של הכנסת" אני מציע "ועדת הכנסת", שהיא הוועדה אשר נציב תלונות הציבור, הוא מבקר המדינה, אחראי בפניה. לדעתי, אין כל קשר בין ועדת החוץ והבטחון לבין המוסד הזה; רק משום המסורת, השיגרה והמקובל עליו מעבירים אנחנו לוועדת החוץ והבטחון כל עניין הנוגע לצה"ל. זה לא צריך להיות כך במקרה זה, כי החיילים מתלוננים על סדרי עבודה, על קיפוחים, על שירותים לא טובים; ואינם מתלוננים על פקודות שהוציאו על-ידי המטה הכללי, או הפיקוד, או על-ידי השר; ואינם נוגעים בעניינים אופרטיביים צבאיים. הם מטפלים בעניינים של חיי יום-יום, של חיי-יום אזרחיים בלבול צבאי. זה עניין לכנסת, ואם הכנסת כבר הסמיכה ועדה מסוימת...

(חבר-הכנסת ד. מילמן קורא קרי-את-ביניים)

אין אני מדבר על עניינים שיש בהם משמעות צבאית מקצועית. מדובר כאן בחוק אשר במסגרתו הכל-לית נוגע לחיי הצבא בשירותו הרגיל, ולא בתחום הכ-רעות צבאיות-פוליטיות.

(חבר-הכנסת ד. מילמן קורא קרי-את-ביניים)

ובכן, ההצעה הראשונה נוגעת לאופי המיוג והתפקיד, שצריך להיות הרבה יותר רחב ופחות נוקשה. ואשר לסעיף 557, האומר: "נציב הקבילות יגיש לשר הבטחון, מדי שנה, דין-וחשבון על פעולותיו, יהיה אומר שנציב הקבילות יכול לנסח דין-וחשבון ביניים בהתאם לשיקוליו, כפי שנוהג נציב תלונות הציבור, מבקר המדינה. גם בתיקון הזה יש משום משמעות עמוקה יותר מאשר בנוסח המוצע על-ידי השר. כי אני רוצה להוסיף לתחום הטיפול את הכנסת ואת הגושפנקה שלה כמפקחת דיווח מטעם נציב הקבילות.

אסיים בשתי הערות. אני מציע שסעיף 547(א) (2) ינוסח כלהלן: "הוא נוגע לסדרי השירות ולטיבם, לתנאי השירות וסביבתם". יש לי גימוקים מדוע אני מציע לנסח את הסעיף בנוסח זה, — על סמך ידיעות שונות על תנאי החיים בצבא, במחנות וכדומה.

בסעיף 544(2), בסיפה המתחילה במלים "כל עוד החייל הנפגע עדיין בשירות", אני מציע להוסיף את

חברי הכנסת, מה שטוב לאזרחים ביחסים בין אורח לבין עובד ציבור איננו בהכרח טוב ביחסים בין חייל למפקדו, מה גם שעדיין איננו יודעים כיצד פועל מוסד זה בחיים האזרחיים.

אולם חרף כל הספקות האלה, אם בכל זאת תתקבל ההצעה — וכנראה תתקבל — רצוני להעלות כמה הצעות מעשיות לסעיפי החוק. ואתחיל בסעיף 545. יש הכרח שהקובל לא יישאר אנונימי. חשוב להבטיח שאדם הקובל נגד אדם ידוע, עם מעין ועם כתובת, לא יישאר אנונימי. אולם כאן אנו נמצאים במצב מיוחד במינו. כאשר אורח מגיש תלונה לנציב תלונות הציבור, ונציב התלונות מנסח המלצה חיובית, או דוחה את התלונה ומנסח המלצה שלילית — האורח ממשיך בחייו הרגילים, וגם אותו אדם שלגביו היתה התלונה, פקיד הציבור, גם הוא ממשיך בחייו הרגילים. בצבא המצב שונה לחלוטין. חייל המתלונן לדוגמה, על מפקדו הישיר, נוקט צעד לא רגיל, צעד חמור. בין שניציב התלונות יקבל את התלונה ובין שידחה אותה — החייל ימשיך להימצא תחת פיקודו של מפקדו וממשיך לחיות במחיצה אחת אתו, אם הוא משרת בצבא סדיר — במשך שלוש שנים, ואם הוא משרת בצבא קבע, אולי במשך תקופה יותר ממושכת. מצב כזה יעכיר בהכרח את האווירה והיחסים, כי מדובר באנשים חיים.

אינני ממליץ על אנונימיות, כי זה לא ייתכן. אבל אני מציע לשר הבטחון ולוועדה שאליה תועבר הצעת החוק לשקול ולהתייעץ כדי למצוא פתרון לבעיה. כי המצב הזה, שהחייל אשר התלונן על מפקדו — בין שהתלונה התקבלה ובין שדחתה — ימשיך לחיות במחיצה אחת עם המפקד, נראה לי כמצב בלתי-נסבל. אמנם הרעיון המופיע בסעיף 544, המאפשר לקרוב מדרגה ראשונה להגיש את הקבילה, מקל במקצת על הבעיה, אבל איננו פותר אותה באופן מוחלט.

והערה שנייה: נראה לי שיש ניגוד בין הסעיפים 547(א)(3) ו-548(7). בסעיף 547(א)(3) נאמר "הוא בניגוד לחיקוק או לפקודות הצבא"; בסעיף 548(7) נאמר שלא יהיה בירור בעניין "קבילה על מעשה שהוא עבירה". גם דבר שהוא בניגוד לחיקוק הוא עבירה, וגם דבר שהוא בניגוד לפקודות הצבא. בפסיקה אחת אומרים שזה נתון לקבילה, בפסיקה שנייה אומרים שזה לא נתון לקבילה. את זה צריך לתקן.

בסעיף 549 נאמר שתהיה שהות לחייל שנפגע להתלונן במשך תקופה מסוימת, שנה או שישנה חודשים לאחד שעוב את הצבא, או מהיום שנודע לו דבר הפגיעה. אין כאן זמן קצוב כמו בפסק-דין או בהחלטה, שם יש תאריך שלפיו קובעים את התקופה. איש אינו יודע מתי נדע לחייל העוול שנעשה לו, אלא רק הוא בעצמו. לכן נדמה לי שצריך כאן לתקן.

אני סבור שצריך להשמיט מסעיף 552 את האפשרות שהקובל בעצמו יבטל את הקבילה. מתוך נסיון ידוע, שאפשרות כזאת שהמתלונן עצמו יבטל את תלונתו לאחר שהוגשה גורמת בדרך כלל ללחצים בלתי-רגילים, ובוודאי כאשר הקובל נמצא במצב נחות כלפי מפקדו.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שובל, ואחריו לחבר הכנסת ארזי.

לזמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לפעמים אנחנו שומעים מצד כל מיני חוגים העונים את ישראל, ואפילו מצד "ידידים", שאנחנו הופכים למדינה מיליטריסטית, ושקיימת, כביכול, סכנה לדמוקרטיה הישראלית מצד הצבא או מצד הגנרלים שלו. שמענו גם היום בכנסת פיטפופים מסוג זה.

היו"ר י. ישעיהו:

אני מבקש מחברי הכנסת, שהדיבור בכנסת יהיה נקי ומכובד.

לזמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אני חוזר בי מהמלה "פיטפופים" ואומר ששמענו בדברי בלע, נדמה לי שזה בהתאם לנוהל.

האמת היא שאיננו עם צבאי, אלא שצה"ל הוא צבא עממי, לא כאותם "צבאות עממיים" נוסח ברית המועצות ומזרח אירופה. צה"ל הוא גוף שרוב רובו של הציבור בארץ מזוהה אתו, הן מבחינה פיסית והן מבחינה נפשית.

יש גם כאלה המתלוננים על פיקוח בלתי-מספיק על צה"ל מטעם הרשות האזרחית. גם טענה זו בדרך כלל אין לה על מה לסמוך. אך אם עוד היה צורך לסתור טענות מסוג זה על מיליטריזם, כביכול, על העדר פיקוח, הרי בא היום שר הבטחון והעלה הצעת חוק, שהוא כמעט ללא תקדים בעולם. כולו: נציב קבילות לצבא. הקמת מוסד אורח, שלא יהיה כפוף לרמטכ"ל אלא למשרד הבטחון — ומשרד הבטחון הוא רשות אזרחית — מוסד שמתפקדו יהיה לברר קבילות של חייל בעניינים שהם בעצם עניינים צבאיים טהורים, כגון משמעת, תנאי שירות, סדרי שירות וכיוצא באלה. אני יכול לתאר לעצמי שלא כל מפקדי הצבא יהיו מרוצים מכך במיוחד, כי קיומו של מוסד כזה עלול לגרום פה ושם בעיות משמעת. אך בכל זאת העדיף שר הבטחון את העניין העקרוני. אם הציבור האזרחי יכול לפנות לנציב תלונות, יש לאפשר זאת גם לחייל, שהוא אורח הלובש מדים לזמן מסוים; צריך לתת גם לחייל כתובת לפנות בעניינים הכואבים לו.

דרך אגב, לדעתי יש לברר על כך שבחוק מוזכר לא רק איש הצבא, אלא גם העובד האזרחי בשירות הצבא. העובדים האזרחיים בצבא הם ציבור שמעמדו אינו מוגדר דיו, הם לא ממש עובדי מדינה, ומצד שני אין להם זכויות של לובשי מדים. לפי החוק הזה רשאי יהיה גם האזרח העובד בצה"ל לפנות אל נציב הקבילות, כשכואב לו משהו.

אם איננו טועה, יש רק עוד מדינה אחת שבה קיים מוסד כזה של נציב קבילות בצבא. אולי יש עוד כמה מדינות כאלה, אבל לי ידוע רק על שבדיה שבה קיים נציב קבילות בצבא.

ראוי לציין את נקודת המוצא העקרונית המנחה את החוק הזה. לפי הוראות חוק השיפוט הצבאי ניתנת למפקד האפשרות, ולפעמים אף מוטלת עליו החובה, להגיש תלונה נגד חייל שעבר עבירה, אך לחייל אין אפשרות להגיש תלונה נגד מפקד, מחוץ למה שנקרא "צינורות הפיקוח המקובלים". ואולם מעתה יוכל כל חייל להעביר קבילה במישורו לנציב הקבילות — פונקציה שאיננה כפופה בשום צורה לצבא, וגם לא לרמטכ"ל. נדמה לי שדווקא שיטה זו, העומדת בניגוד לנוהל הצבאי

בדסמן הצבאי מההייררכיה הצבאית. אבל יחד עם זה נראה לי כי רצוי שדבר זה ימצא את ביטוי גם באותו סעיף שבו מדובר על דרך המינוי של האומבדסמן הצבאי. שהי הכוונה היא שהקשר של האומבדסמן הצבאי עם הזרוע האזרחית של הבטחון יאפשר ביקורת פרלמנטרית.

(ג) וכאן אני מגיע לסעיף 557, שבו מדובר על מסירת דו"ח על ידי האומבדסמן הצבאי. האומבדסמן האזרחי מוסר את הדו"ח שלו למליאת הכנסת באמצעות ועדת הכנסת. אני מציע שהאומבדסמן הצבאי יביא דו"ח לפני הכנסת, אבל נראה לי כדבר הגיוני שהדו"ח יימסר לוועדת החוץ והבטחון, המשמשת כעין כנסת זוטא לענייני בטחון. כאשר יקבל שר הבטחון את הדו"ח, ימסור אותו לוועדת החוץ והבטחון, ושם יתקיים דיון על דו"ח זה.

כן נאמר שהאומבדסמן הצבאי צריך למסור דו"ח שנת. אני חושב שזה לא מוכרח להיות רק דו"ח שנתי, יכול להיות גם דו"ח ביומי, יכול להיות גם דו"ח מיו-חד.

ועד כמה הערות, יותר מעשיות: בסעיף 544 יש פירוט של האנשים אשר רשאים להופיע לפני האומבדסמן הצבאי ולהעלות לפניו את התלונות של החייל שנפגע. אני סבור שיש כאן פירוט מספיק מבחינת הקידמה המשפחתית, אבל יכול להיות מקרה של חייל שאין לו משפחה קרובה, שאין לו הורים, שאין לו אחים ואחיות, שהוא עדיין רווק, ויכול להיות שיש אדם שהוא משמש לו מעין אפוטרופוס — לא במובן של אפוטרופוס לקטין — ידיו טוב. אני חושב שצריך למצוא דרך איך לגסס בסעיף 544 מתן אפשרות לאדם שאיננו שייך לאותה קטגוריה של בני המשפחה, אשר כאן דובר עליהם, להופיע לפני האומבדסמן.

בסעיף 545 (א) נאמר שקבילה תוגש בכתב במי שרין לנציב הקבילות. אני מציע שהוועדה תשקול, אם זה צריך להיות רק בכתב, או גם בעל-פה, בפרט, אם הפניה היא במשפחה, או לנציב הקבילות. והרי לגבי האומבדסמן האזרחי נאמר שאפשר להגיש תלונה בכתב או בעל-פה. יכול להיות חייל בצבא שאיננו יודע לכתוב. מלבד זה יכול להיות מקרה שחייל ירצה למסור תלונה דווקא בעל-פה. על כן הייתי מציע לאפשר בסעיף 545 להגיש את הקבילה גם בעל-פה, ולא רק בכתב.

בסעיף 550 (א) נאמר: "משחוגשה קבילה, יפתח נציב הקבילות בבירור, וזולת אם ראה שאינה ממלאה אחרי סעיף 544 או שאינה ממלאה בפרט חשוב אחרי סעיף 545". סעיף 545 מדבר על פרטים כמו הדרגה של החייל ועוד פרטים כגון אלה. כמובן, אם החייל עצמו מגיש את הקבילה, הרי הוא יודע את כל הפרטים. אבל אם מגישים בני המשפחה, יכול להיות שאינם יודעים את כל הפרטים. במקרה שדורשים הפרטים, אולי צריך להחזיר את הקבילה, כדי למלא את הפרטים החסרים, ולא לפסול את התלונה שהוגשה.

בסעיף 551 מדובר על דרכי הבירור, וכאן הייתי ממליץ להוסיף לסעיף הזה אותה הוראה הקיימת לגבי האומבדסמן האזרחי בסעיף 41, וכוונתי ל-41(ג) ו-41(ד). שם נאמר: "נציב תלונות הציבור רשאי לשמוע את המתלונן, את מי שהתלונה עליו וכל אדם אחר אם ראה תועלת בכך". זה איננו מובא כאן בחוק, ואני חושב שיכול להיות חשוב להוסיף לנציב הקבילות לדבר עם האדם, לשמוע אותו. אמנם אם הדבר איננו בחוק, אין

המקובל, תבטיח שהמוסד החדש לא יהיה כלי ריק מתוכן.

רציתי להפנות כמה דברים אל שר הבטחון, אולי אפנה אליו קבילה על שאיננו כאן... אבל הדברים בוודאי יימסרו לו. נדמה לי שדווקא בגלל ייחודו של התפקיד הזה, בגלל האחריות הרבה שתהא מוטלת על הממלא אותו, הן כלפי החייל והן מבחינת כשרו של צה"ל למלא את המשימות המוטלות עליו, יש למנות נציב הקבילות אישיות ממדרגה ראשונה. בעיני מצטיירת דמות של אדם בקי מאוד במתרחש בצבא, אדם שמילא בעצמו תפקידי פיקוד בכירים, ורצוי לא רק במטה, אלא גם בשדה, אדם שיש לו גם ניסיון רב בחיים האזרחיים, אדם בעל עצמאות מחשבתית, שמוכן ללחום על דעו-תיו ועל עקרונותיו.

אדוני היושב-ראש, כוחו המוסדי של צה"ל עמד לו בכל מלחמותיו, אולי לא פחות מכוחו בנשק. אפילו לאחר הלחימה אין צה"ל "צבא כיבוש", ובוודאי לא "צבא דיכוי", אלא מסגרת צבאית של אזרחים מגויסים, שתרומתם כיום בהתנהגותם בשטחים ליצירת הבנה טובה יותר בין שני העמים היושבים בארץ ישראל. ההלטתו הבלתי-שגרית של שר הבטחון למנות נציב קבילות לצבא תתרום תרומה נוספת להאדרת השם לא רק של צה"ל, אלא גם של מדינת ישראל כולה.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ראובן ארזי, ואחריו לחבר-הכנסת שלום כהן.

ראובן ארזי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש לציין בהערכה את הצעת החוק שהוגשה לנו היום על-ידי שר הבטחון. בעת הדיון בחוק האומבדסמן האזרחי היתה לנו הזדמנות להעלות כמה וכמה בעיות הקשורות בתפקידו של האומבדסמן הצבאי. ואכן הובאה לפנינו עתה הצעת חוק שביסודה היא דומה לחוק האומבדסמן האזרחי.

מתייצבת לפנינו בעיה עקרונית: עד כמה אפשר לנתק את הקשר הבלתי-אמצעי בין האומבדסמן הצבאי לבין ההייררכיה הצבאית ולקשור אותו עם מערכת הבטחון האזרחי. בנושא זה אני רוצה להעיר הערות אחדות.

(א) אין אני בטוח בכך שהצעת חוק זו צריכה להיות חלק של חוק השיפוט הצבאי. נדמה לי שאפשר היה להביא את החוק הזה כחוק בפני עצמו, מפני שככלות הכל האומבדסמן הצבאי איננו ממלא תפקיד שיפוטי, כשם שהאומבדסמן האזרחי איננו ממלא תפקיד שיפוטי. לכן אני מעלה את הרעיון הזה, ולדעתי הוועדה שתטפל בהצעת החוק תצטרך לשקול אם לא רצוי להביא את החוק הזה באופן עצמאי ולא כתיקון לחוק השיפוט הצבאי.

(ב) אני מקבל בהחלט את ההצעה לגבי המינוי של נציב הקבילות. אולם הייתי רוצה שיחד עם הגדרת דרך המינוי יצונו שהכוונה היא בכל זאת כי נציב הקבילות לא יהיה אדם מתוך ההייררכיה הצבאית, אלא — אני חוזר — יהיה קשור וצמוד למערכת הבטחון האזרחי. בשעתה, כאשר דנו בעניין האומבדסמן האזרחי, נשמעה הצעה שהפרקליט הצבאי הראשי ישמש כאומבדסמן צבאי, ואני שמח לציין שההצעה הזאת לא הובאה לפנינו וכי שר הבטחון ראה לנכון להדגיש גם בדבריו היום שצריך לנתק, עד כמה שאפשר, את האומ-

יש ביקורת לגבי מעשים מסוימים של צה"ל, הזרוע המבצעת של מדיניות הממשלה. אני מקווה שיאמינו, שכאשר אני על כל פנים מותח ביקורת כזאת, אני עושה זאת מתוך כאב ומתוך דאגה גם לדמותה ולמוסריותה של המדינה, אבל אולי מעל לכל מתוך אהבה לצבא, באשר הוא צבא העם. אפילו קשה לומר שהוא צבא העם, זהו העם, זה חלק מהעם. והעם הזה, בדמותו ובמוסריותו הוא עם שואף צדק, אוהב מוסר; וצבא הגנה לישראל חונך על ברכי הסיסמה הזאת, צמח מתוך אותו עם ואותה שאיפה לצדק ולשוויון. בדפוסיו היום — בדפוסיו החיים, המשמעת, הפעולה, היחסים הפנימיים — נראה צה"ל רחוק למדי מאותם הדפוסים כפי שגובשו בימי הפלמ"ה, אבל ברוח, באשר היא רוח העם, רוח הנובעת ממסורת של הרבה מאות שנים, ברוחו אין הוא שונה מאותו פלמ"ה ומאותן חטיבות שהתקיימו במלחמת העצמאות. רוח זו היא ביסודה רוח דמוקרטית, רוח של שוויון האדם. גם כאשר הוא מוכן להישמע לפקודה, גם כאשר הוא מוסר בירי הממונים עליו ובירי מפקדיו את הרשות והזכות לפקוד עליו, לצוות עליו, גם אז — במלא את הפקודה — הדירהו שואף למעמד של שוויון כאדם, שוויון בין מקבל הפקודה לבין נותן הפקודה. ובוהו הוא שונה — לא אומר מכל הצבאות בעולם, אבל מצבאות רבים, באשר אותם צבאות גם הם חלק מהחברה שלהם, ובאותה חברה אין שוויון יסודי זה בין אדם לאדם, אין ערך לזכויות הפרט כפרט.

הצעת החוק הזאת מציעה מינוי נציב קבילות לח"יילים, וביסודה היא הצעה דמוקרטית מאין כמוה, באשר גם בצבא שעל-פי תתכונתו הוא גוף של ציות מכני-סים מוסד שבא להבטיח שהורוע הזאת לא תפגע במעמדו של הפרט ובזכויותיו במסגרת שירותו.

יש לי הערות לסעיפים מסוימים. אני מקבל כמעט את כל ההערות שהשמיע חבר-הכנסת ארוז שדיבר לפני, באשר אלה הערות הבאות מתוך נקודת-ראות של משפטן המדקדק בסעיפים ובמשפטים, וכך יאה. אני מדבר על רוחו של החוק באופן כללי, שהיא רוח חי-בית בהחלט.

יורשה לי להעיר כמה הערות מפורטות יותר. הראשונה — מדוע חייב חוק זה להיות חלק ממסכת החי-קוק הצבאי, השיפוט הצבאי? אנו רוצים למנות כאן אדם, להקים מוסד שבא במקביל לשירות הצבאי, שבא כדי לאפשר בתורן בעיות שהשירות הצבאי אינו פותר אותן. מדוע נכלול את החוק הזה, הגדול ברוחו, הגדול במשמעותו, החיובי בחיי היום יום של הצבא, על כל 14 הסעיפים שבו, כפרק קטן בחוק השיפוט הצבאי? זה דבר בפני עצמו. זה דבר גדול. זה חוק עצמאי ומ-כובד. מדוע לא יהיה חוק נציב קבילות חיילים? זה בהחלט נאה וזאת אציע לוועדה כאשר תדון בהצעת החוק.

הערתי השנייה — הייתי מבקש שיובהר מראש מי יהיה הנציב. איני מתכוון באופן ספציפי לאיש, אלא מה יהיו הקריטריונים שעל-פיהם ייקבע. כאן חייב להיות חופש רב מאוד לשיקול דעתו של שר הבטחון. אבל יש כמה דברים שכדאי להגביל בהם את הבחירה. למשל, שהאיש אינו יכול להיות חייל בשירות פעיל, הוא צריך להיות אזרח, ואפילו עד כדי כך שמרגע התמנותו הוא חדל לשרת גם ביחידת מילואים של הצבא. אולי צריך גם לציין לאיזו תקופה הוא נבחר או מתמנה, האם הוא מתמנה, כשופט, לכל ימי חייו עד צאתו לגימלאות, או

זה אומר שאסור לו לעשות זאת. אבל מכיוון שהחוק הזה מתבסס ביסודו על חוק האומבוסדמן האזרחי, הייתי מציע שנאמץ לנו גם את הסעיף הזה, וכן את סעיף 41(ד), בו נאמר: "לצורך הבירור רשאי נציב תלונות הציבור לדרוש מכל אדם או גוף לתת לו, תוך תקופה שיקבע בדרישה ובאופן שיקבע, כל ידיעה ומסמך הע-שוים, לדעת נציב תלונות הציבור, לעזור בבירור התי-לונה. מי שנדרש למסור ידיעה או מסמך כאמור יהיה חייב למלא אחר הדרישה. אין באמור בסעיף קטן זה כדי לגרוע מהוראות סעיפים 35 עד 15 לפקודת העדות."

בסעיף 552 מדובר על הפסקת הבירור. גם כאן יש הבדל דק לגבי מה שמחייב לפי חוק האומבוסדמן האזרחי. לגבי האומבוסדמן האזרחי נאמר בסעיף שעניינו הפסקת הבירור, 42: "נציב תלונות הציבור רשאי להפ-סיק את בירור התלונה אם נוכח שנתקיימה אחת העי-לות המצדיקות שלא לפתוח בבירורה". ואילו בחוק שהוגש לנו עכשיו בסעיף 552 נאמר: "נציב הקבילות יפסיק את בירור הקבילה אם נוכח שנתקיימה אחת העילות המצדיקות שלא לפתוח בבירורה". הייתי חושב שגם כאן צריך להעניק לו רק את הזכות, ולא להטיל עליו חובה בעניין זה.

בסעיף 553(א) מדובר על תוצאות הבירור. בסיפה של הסעיף הזה נאמר שרשאי נציב הקבילות להצביע על הצורך בתיקון ליקוי שהעלה הבירור. בסעיף מקביל בחוק האומבוסדמן האזרחי נאמר שיש להצביע גם על הדל בתיקון. אני חושב שגם כאן צריך לומר שהאומ-בוסדמן הצבאי יכול לא רק להצביע על צורך בתיקון, אלא גם כיצד לתקן את הדבר הטעון תיקון.

בסעיף 554(ג) (1) יש הוראה האומרת: "נציב הקבילות יהיה פטור מלציין את ממצאיו או לימוקין כשהקבילות היתה בעניין מינוי מפקד פלוגה, או בעניין העלאה בדרגה, או בעניין פיטורים מהשירות". אינני בטוח שהתוספת הזאת בעניין פיטורים מהשירות אינה מצריכה הנמקה לסיבת הפיטורים. הדבר יכול לחול לא רק על חייל בצבא סדיר ולא רק על חייל בצבא קבע, אלא גם על חייל שנמצא במילואים. ומדוע לא יידע החייל מה גרם לפיטוריו? אם הדבר נגרם כתוצאה מסיבות כבדות-משקל, ודאי חשוב שהאדם יידע מה הנימוקים שגרמו לפיטוריו. אני מציע למחוק את המלים "או בעניין פיטורים מהשירות".

והערה אחרונה נוגעת לסעיף 554(ג) (4). כאן נאמר שנציב הקבילות יהיה פטור מציין הממצאים והנימוקים "כשיש לדעתו בגלויים כדי לפגוע בסדר הטוב של הצבא או במשמעתו". נדמה לי שהסעיף הזה נוסח בצו-רה כללית מדי. הוא עלול לתת מקום לשירות לב. השיקול לגבי הסדר הטוב בצבא הוא מאוד סובייקטיבי, והואיל ודבר כזה אינו מקובל לגבי האומבוסדמן האזרחי, הייתי מציע שגם כאן לא יהיה.

עם אותן הערות שהעיתי אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדה.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שלום כהן, ואחריו לחבר-הכנסת נסים אליעזר.

שלום כהן:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני שמח לת-מוך בהצעת חוק זו ולהציע העברתה לוועדה. אמנם

נוהל מסויים. אני מציע לבדוק נקודה זו, אם אי-אפשר להרחיב את הוראות החוק, שיחולו לא רק על מעשה, אלא גם על נוהל, ולא רק נגד מישוה, אלא גם נגד משהו.

הייתי רוצה גם לתמוך בדעה, שבסעיף 552 יבטלו את האפשרות שהקובל יכול לבטל את קבילותו. לעניות דעתי לא צריך ליצור מצב כזה שבו קובל יכול לבטל את קבילותו. יש להשאיר זאת לנציב הקבילות, הוא יבדוק ויגיש את המצאיו. ברגע שאנחנו נותנים היתר כזה, אני חושש שזה יישמש פתח ללחצים, לנציב ול-מעמדים כאלה שהקובל לא יוכל לעמוד בהם. על כן אני תומך בדעה האומרת שיש להוציא את הדברים האלה מסעיף 552.

אני רוצה לשאול לגבי סעיף 553, מה פירוש "לקצין שהרמטכ"ל הסמיכו לכך"? הסמיכו למה? האם הסמיכו לכך לאותו מקרה בלבד, או שמדובר בקצין שהוסמך בכלל לכל הנושא הזה של מסירת חשבוניות נציב הקבילות? אם הכוונה היא שיהיה קצין קבוע לכך, למה לא יהיה סעיף מיוחד שיעביר על האינסטיטוציה הזאת, על כך שהרמטכ"ל ימנה קצין מיוחד לשם כך? כשנציב הקבילות מוסר את הממצאים שלו, הוא מודיע הן לקובל והן לאדם שקובלים עליו, למפקדו של אותו אדם ולקצין שהרמטכ"ל הסמיכו לכך. ייתכן שאני טועה, אבל נדמה לי שהכוונה היא לקצין שימונה לכך מינוי של קבע. לא לכל תלונה יסמיכו קצין מיוחד. נדמה לי שהכוונה היא שיהיה קצין קבוע, שיהווה חוליית קשר בין נציב הקבילות לבין אלה שיצטרפו אחר כך לבצע את ההמלצות שיוגשו. לכן נראה לי שצריך להיות לשם כך סעיף מיוחד, ואינסטיטוציה מיוחדת שתקבל את הסמכות לכך.

ה"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריי לחבר-הכנסת אברהם לבנבראן.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. ההצעה היא ח"י דו"ש מעניין וחובי, ואצביע בעד העברתה לוועדה, שם יהיה מקום לפירוש הדברים, וכאן לא אוסיף על כך דבר.

אני רק רוצה לנצל את ההזדמנות שדנים בחוק השיפוט הצבאי ולהתייחס למשפט של היפאני שהתנהל בימים אלה בישראל, ולהפנות את תשומת-לב שר הבטחון והרשויות השיפוטיות הצבאיות, שבמשפט מעין זה, כשהעובדות התחוללו לנגד עיניהם של אנשים רבים כל כך, וכאשר בטבע הדברים אדם סתם, שאינו משה פטן, צופה מראש את הצפוי פחות או יותר — במשפט מעין זה שומה עליו להקפיד ככל האפשר שההליכים המשפטיים יהיו במתכונת המקובלת והמקובלת, כדי שהצדק גם ייראה באופן בולט, בין שזה במסגרת צבאית ובין שזה במסגרת אזרחית.

במשפט הזה היו מספר תקלות, ביחוד בעניין מר-אית פני הצדק; אני מתכוון לדברים פרוצדורליים בלבד, כי העניין עומד בחזקת סוב יודיעה, ולא אגע בגופם של דברים. שירותי התקשורת חדרו לפני ולפנים של הדברים. שמענו בבוקר מראש מה עומד לטעון צד זה או צד אחר; שמענו בבוקר מראש שהיום יינתן גם פסק-דין וגם גזר-הדין, כאילו מישוה הודיע על כך מראש. אלה הם דברים שאינם מקובלים לגבי משפט ומעוררים הרגשה לא טובה, באשר יש כל מיני גורמים המעני-

שגבילים את התקופה, כמו לגבי מבקר המדינה. מבקר המדינה, שהוא היום נציב הקבילות האזרחי, מתמנה לתקופות קצובות.

והערה אחרונה: מדוע דווקא ועדת החוץ והבטחון היא שצריכה לאשר את המינוי? אני חושב שהנושא חשוב וחיובי עד כדי כך שהכנסת כולה תתן לא רק את אישורה למינוי, אלא גם את ברכתה למינוי הזה, שתתן לו מעמד רם במיוחד, מכובד במיוחד, ולא כמינוי אדמיניסטרטיבי, שבאווה אופן נחתך בוועדת החוץ והבטחון, עם כל הכבוד שמגיע לוועדה זו. אני חושב שאקט דמוסטרטיבי זה ראוי שיקבל את הגושפנקה ואת הב-רכה של מליאת הכנסת.

כאמור, אצביע בעד העברתה של הצעת החוק. לוועדה, ואני מקווה שהחוק יחזור משם לא רק כחוק טוב, אלא אמילו כחוק יותר טוב.

ה"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת נסים אליעד, ואחריי לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מצטרף למ"ב רבים על הבאת החוק הזה. לי נראה דווקא הקו שבו בחר משרד הבטחון לנסח את החוק. הוא לא הלך בדרכם של אלה שרוצים לאזרח אותו כליל, אם כי זה נשמע מחוגי האופוזיציה דווקא, שכאילו כל העניין הוא עניין אזרחי וצריך להיראות בלבוש אזרחי; הוא גם לא הלך בדרך השנייה, בדרכם של אלה שחששו שמא עצם מינויו של נציב הקבילות יהיה בו משום מעמסה על המפקדים, ואולי אף יפגע בסדר החיים של הצבא, שלפי אופיו צריך להיות פחות כבול בכבלים מסוג זה. מעניין שגם דברים אלה נאמרו על-ידי אדם שדיבר בשם אותה האופוזיציה.

שני הקצוות הללו לא נתקבלו. ונראה לי הקו האמ-צעי שנוקט החוק הזה, שמנסה מצד אחד לתת תשובה עניינית לבעיה חשובה, שתאפשר לחייל נפגע להביא את קבילותו, ושייצא מי שייבדוק אותה, ואילו מהצד השני — שהחוק נשאר במסגרת משרד הבטחון, במסגרת הביקורת של ועדת החוץ והבטחון. זוהי דרך ביניים שנראית גם לי.

רצוני להעיר מספר הערות לגופו של החוק. לא ברור לי אם כוונת החוק היא אך ורק לקבילה נגד מי-שהו, או גם נגד משהו. זאת אומרת, האם הקבילה צריכה להיות דווקא בתחום היחסים שבין חייל ומישוה אחר שפוגע בו, או שהקבילה יכולה להיות גם נגד נוהל כלשהו בצבא. המלה "מעשה" מגבילה. אני חושב שב-החלט יכול להיות נוהל בצבא, העשוי להיכלל במסגרת סעיף 547(א)(3), כלומר "שיש בו משום נזקקות יתירה או אי-צדק בולט". למשל, נתקלתי בכך שבצבא נהוג בכל מקרה של תאונת דרכים להכניס את הנהג ישר לבית-הסוהר ולהחזיק אותו שבועות מספר, לפעמים חודשים. לפי ההוראות יכולים להחזיק אותו בבית-הסו-הר עד להתחלת הדיון. יש מקרים — ואני משוכנע שאם יבדוק זאת, יימצאו רבים כאלה — שבהם באמת הדבר נראה נוקשה מדי. מפני שבכלל אין מבדילים בין מקרה למקרה. יוצא שגם אם אחר-כך אותו חייל ייצא זכאי בדיון, בכל זאת בינתיים ישב חודשיים-שלושה בבית-הסוהר. כנראה זה הנוהל. אי-אפשר להחליטו כהן על מעשה שעשה מישוה נגדו, אלא אפשר להחליטו על

— חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6) (ש. תמיר, ביבי, לבנבראון, גרוס, אבנרי) —

הקבילות בהשפעתו ובסמכותו הישירה של הצבא. כדי לתת ממשות למוסד הזה צריך לתת תוקף להמלצותיו, ונציב הקבילות צריך להתמנות על-ידי שר המשפטים, באישור ועדת החוץ והבטחון של הכנסת.

נצביע בעד העברת החוק לוועדה.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת גרוס.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת חוק זו, שבאה לחזק את התדמית הדמוקרטית של צה"ל, יש בה סעיפים חשובים רבים. אבל מה שחשוב במיוחד הוא, שחוק זה נועד להקנות לחייל תחושה שגם כאשר הוא משרת בצבא, החוק עומד לצדו, והוא יכול להגיש תלונה אם הוא חושב שהמונה עליו נהג בשיירות או נעשה לו עוול. לכן יש לברך על חוק זה.

ביקשתי רשות הדיבור לשתי הערות בלבד. הערה ראשונה: בסעיף 544(2) נאמר, שבנו, בתה, אחיו או אחותו של חייל שימלאו את מקום 16 שנה יכולים להגיש תלונה. אני חושב שיש להעלות את הגיל, כי בחור או בחורה בגיל 16 עדיין לא הגיעו לבגרות מלאה. מתן אפשרות לבני 16 להגיש תלונה עלול לגרום להטרדות. גם הדמוקרטיה צריכה להיות מוגבלת במקרה. לכן אני מציע להעלות את הגיל ל-18 שנה לפחות.

הערה שנייה — לסעיף 549(3), בו נאמר באילו קבילות לא יהיה בירור אלא אם מצא נציב הקבילות שיש סיבה מיוחדת המצדיקה את בירורו; בין השאר, קבילה שהוגשה לאחר שעברו שישה חדשים מהיום שבו חדל החייל הנפגע להיות חייל. חייל שעזב את הצבא יכול תוך שישה חדשים להגיש תלונה. אני חושב שזוהי תקופת זמן ארוכה מדי. אני מציע שלכל היותר חודשיים לאחר שעזב החייל את הצבא יוכל להגיש תלונה. אני חושב שאין מקום להאריך את התקופה עד לשישה חודשים. גם כאן נותנים יותר מדי מקום להטרדות. זה אינו טוב ואני מציע, דבני. אני מציע, להגביל את התקופה ולהעמידה על חודשיים בלבד, ואם מצא נציב הקבילות סיבה מיוחדת, אפשר להגיש את הקבילה גם אחרי חודשיים.

נצביע בעד העברת חוק זה לוועדה.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר הכנסת מיקוניס.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בעיית תלונות החיילים אינה אלא חלק אחד של האופי הדמוקרטי הכללי של הצבא ושל היחסים בין הצבא ובין הפרלמנט בכללו. אני רואה בהצעה המונחת לפנינו פתרון סביר לבעיה זו.

במדינות רבות בעולם התעוררה השאלה איך ליישב את הסתירה היסודית בין מהות הצבא, שהוא אירגון מרותי — והוא מוכרח להיות אירגון מרותי — ובין מדינה דמוקרטית שבה כפוף הצבא למרות האזרחית. הצבא הוא חלק מהעם, חלק מהחברה. בימינו, כאשר יש גיוס כללי וחובות שירות כללית, העם כולו הוא הצבא.

ימים להאשים אותנו בבימוי או במשהו שאינו תקין. אינני נמנה עם המתרגשים מכל מלה, מכל פושק שפתיים מבחזן. אבל אין צורך שבמשפט מסוג זה יקרו דברים שאינם קורים בבתי-דין צבאיים או אזרחיים במשפטים אחרים. מוכן שהפיתוי רב, והעולם כולו מביט, והאנשים הם בשר ודם. אבל הייתי מציע שלאור הנסיון של משפט זה יוסקו מסקנות. זה יהיה לטובת העניין ולטובת מעמדו של השיפוט הצבאי בישראל.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת לבנבראון, ואחריו לחבר הכנסת גרוס.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מקובל אצלנו שהצבא הוא טאבו, אין עליו כל ביקורת ציבורית או רחית. במסגרת הצבא כפופים החייל הסדיר והחייל במילואים אך ורק לשיפוט הצבאי, שאין עליו כל ביקורת ציבורית ואזרחית. ההפרדה המוחלטת מכל ביקורת ציבורית ואזרחית או משפטית אזרחית נותנת אפשרות להתנהגות שרירותית מצד מפקדים מסוימים כלפי החיילים, ואין לחייל כל אפשרות להגיש תלונה אלא לקצינים הממונים על מפקדיו. תלונות אלה ברוב המקרים הן ללא כל תוצאות. בזמן הטירונות יש מקרים רבים שהמ"כים או הרס"רים אינם יודעים לשמור על הגבול המותר, הן בקשר לעומס האימונים והן בקשר לעונשים. קרו הרבה מקרים שצריך היה לקחת לבית-חולים למספר ימים חיילים טירונים כתוצאה מעומס האימונים או כתוצאה מריצוי עונשים מופרזים. להורי החיילים ולטירונים עצמם לא היתה כתובת אחרת לחלוצות מאשר הקצינים הממונים על מפקדיהם. הנסיון הור"כיה שתלונות כאלה אינן יעילות ובמקרים מסוימים אף מביאות לנקמות. אבל יש גם מקרים חמורים יותר מאשר אימונים או עונשים מופרזים. במיוחד מאז שצה"ל נהפך לצבא כיבוש. לפעמים מקבל החייל פקודה לבצע מעשים שמצפוננו האישיו אינו מאפשר לו לבצע אותם, כדוגמת אירועים בזמן על אזרחים חפים מפשע בכפר קאסם, או הפקודה לרסס באוויר מרעיל יכול חקלאי בעקרב, או הריסת בתים וגירוש אוכלוסיה שלוה. אילו היתה במקרים כאלה כתובת לקבילות, היו לפחות יכולים למנוע מחיילים או מקצינים לבצע מעשים בניגוד למצפונם, ואולי היו מוגעים במקרים מסוימים מעשים "חריגים".

ברור שכל זמן שהמדיניות של הנצחת הכיבושים נמשכת — וזה בא לידי ביטוי בהכרזותיהם של ראש הממשלה ושל שר הבטחון, הן בקשר לשאלת השגת השלום באזורנו והן בקשר להחזרת תושבי אקירת וביר — עם לכפריהם — כל זמן שהמדיניות הזאת נמשכת, יימשך גם המעשים הנוראים "חריגים", שהם למעשה חלק מהמדיניות של הממשלה הזאת.

החוק המוצע בא להקים בצבא מוסד של נציב קבילות, אשר יהיה מוסמך לברר קבילות של חייל הנוגד עות לתנאי שירותו, לסדרי שירותו או למשמעת, שהן קבילות נוציב תלונות הציבור אינו מוסמך לברר. הקמת מוסד קבילות בצבא היא דבר חיובי, אבל לפי הצעת החוק, סמכותו מוגבלת להמלצות בלבד. ושנית, נציב קבילות ממונה על-ידי שר הבטחון בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישור ועדת החוץ והבטחון. העובדה ששר הבטחון ממנה את נציב הקבילות משאירה את מוסד

דינה מתמנה על-ידי הכנסת. אגיש הסתייגות להצעת החוק ברות זו.

הז"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת מיקוניס, אחרון הגו-אמים בדיון זה.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. ללא קשר עם עמ-דתנו לגבי מדיניות משור הבטחון יש לעמוד על הצעת חוק קונקרטית זו. אני רואה בהצעת חוק זו הצעה חיובית, שצריך להעבירה לפי דעתי לזוועדה, ושם תעובד ויוגשו כל מיני הסתייגויות ויושמעו הערות לסעיפים שונים.

אני מכיר את הקומפלקס הזה של היחסים בצה"ל, בין החיילים לבין עצמם, מכיון שאנחנו ארץ קולטת עלייה, ובין החיילים לבין מפקדיהם. זה מסובך מאוד, ולכן מביע כאן חבר הכנסת מילמן כל כך הרבה ספ-קות. אינני שולל את הספקות שלו. הוא היה בצה"ל, היה שופט, סינוגר ותובע, והוא יודע שזה לא פשוט. אני גם מתאר לעצמי שאין זה פשוט להסדיר יחסי אנוש בצה"ל.

יחסי אנוש הם יחסים דמוקרטיים. על יחסי אנוש צריך לעמוד. משום מה חושב חבר הכנסת מילמן שזה עומד בסתירה למשמעת, או שדמוקרטיה מתבטאת בבחירות חפשיים וכיוצא בזה. דמוקרטיה מתבטאת גם במשמעת המבוססת על יחסי אנוש, ואין שום סתירה בין משמעת לבין דמוקרטיה. להיפך, המשמעת תהיה משמעת אחרת, בעלת הכרה, אם תהיה מבוססת על יחסי אנוש ממשיים בין המפקדים לבין החיילים ובין החיילים לבין עצמם. אני מבין את החששות האלה, שחייל יפחד, למשל, להתלונן על סמל או יחשול על-שות זאת. אני חושב שצריך לחנך את החיילים לא לחשוש בכגון זה.

זו הפעם הראשונה שממנים נציב תלונות, אומבד-סמן, בצה"ל, וזה צעד חשוב מאוד. יהיה זה צעד חיובי מאוד אם יקום מוסד שלא יהיה מוסד לעל-פי החוק בלבד, אלא מוסד שיתנו לו גם שיניים, שיוכל לפעול, שיהיה לו מנגנון מתאים ושיוכל להשתית את פעולתו על יחסי אנוש דמוקרטיים, שמהם תצמח המשמעת הנכונה בצה"ל. לכן אין פה מקום לספקות.

מה שנכון לגבי מבקר המדינה צריך להיות נכון גם לגבי צה"ל. אם מבקר המדינה מקבל את אישורו מן הכנסת, כך צריך להיות גם לגבי נציב הקבילות בצה"ל. לכן לסעיף 543(א), הקובע כי "שר הבטחון, בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישור ועדת החוץ והבטחון של הכנסת, ימנה נציב קבילות חיילים", יש להוסיף כי הדבר טעון אישור הכנסת. ברור ביותר שגם המבקר הצבאי, שעליו לא רק לפקח על התלונות, אלא גם לדאוג לכך שיהיו פחות ופחות תלונות, יקבל את סמ-כותו מטעם הכנסת, לא רק מטעם ועדת החוץ והבטחון של הכנסת.

סעיף 544(2) קובע מי רשאי להגיש קבילה: "בנו, בתו, אחיו או אחותו של החייל הנפגע אם מלאו להם 16 שנה, או הוריו או בן-זוגו של אותו חייל". אני מציע שבמקום כל אותו פירוש "קורבו או בא-כוחו". זה יהיה הדבר הטוב ביותר.

בכמה מדינות נעשו צעדים גדולים קדימה, לקראת הדמוקרטיזציה של הצבא. במדינה אחת לפחות, שאינני רוצה להזכיר את שמה, כדי לא להרגיז את חברת הכנסת רויאל-נאור, הונהג מוסד שאני רואה בו פתרון סביר לבעיה זו. שם יש מוסד הקרוי "מורשה לענייני הצבא" או "נציב לענייני הצבא". זהו אדם – בדרך כלל קצין מקצועי בדימוס – המתמנה על-ידי הפרלמנט עצמו, והוא בא-כוח הפרלמנט לכל ענייני הצבא. הוא מוסמך לחזור לכל ענייני הצבא, כל ענייני הצבא גלויים ופחו-חיים לפניו, והוא יכול להיכנס לכל יחידה, לברר כל תלונה, לפקח על כל עניין צבאי.

גם הצבא הגרמני – אני מדבר על גרמניה המער-בית – לא השלים לגמרי עם קיום מוסד זה. היו כמה סיכסוכים רציניים מאוד בין צמרת הצבא ובין אותו קצין שנתמנה על-ידי הפרלמנט. אולם אין ספק שזוהי הדרך הנכונה.

במדינת ישראל, שבה תופס הצבא מקום כה מרכזי בחיינו, בחיי המדינה ובחיינו של כל אזרח כמעט, אם אינו בחור וישיבה – מן ההכרח שתבוא רפורמה בכיוון זה. אילו התקבלה שיטה זו, והיה מתמנה "מבקר הצבא" או "נציב הצבא", בדומה למבקר המדינה, כי אז ממילא היה המנגנון של מוסד זה מטפל גם בתלונות של חיילים, עוסק בבירור הבעיות התקציביות של הצבא – דבר שמבקר המדינה, עם כל הכבוד, אינו מסוגל לעשות בצורה מעמיקה – נכנס לכל אותן בעיות של "חריגים" שעליהן דיברנו קודם לכן. אז לא היה קורה שיושב-ראש ועדת החוץ והבטחון וחבר חשוב אחר של ועדה זו באים וטוענים כי שר הבטחון לא מסר לזוועדה מידע חשוב ביותר, רציני ביותר, הדרוש למילוי תפקידו של הפרלמנט כרשות אזורית ריבונית, האח-ראית גם לענייני צבא. זה לא היה קורה, אילו היה אדם כזה ממלא תפקיד מסוג זה.

רק כדי לסבר את האוזן: אילו הוטל על אדם כמו רב-אלוף חיים לסקוב – אדם שהיה חייל מקצועי במשך מרבית שנות חייו, אבל אינו שייך עוד לצה"ל, והוא עכשיו אישיות בלתי-תלויה – אילו הוטל עליו מטעם הכנסת כחוק התפקיד להיות המדווח לכנסת על ענייני הצבא, לא היינו תלויים עוד בחסדיו של שר הבטחון לגבי קבלת מידע. היינו יכולים לפקח על ה-צאת הכספים ועל מעשים אחרים של הצבא. ממילא הייתה גם כתובת לפניות לחיילים.

אין לי כל ספק שבמוקדם או במאוחר תגיע הכנסת לפתרון זה. קלטתי בחצי אונן שיושב-ראש ועדת החוץ והבטחון השמיע רעיון דומה לא מזמן. עד אז צריך לכהן לפחות נציב תלונות החיילים, נציב קבילות, שלא ית-מנה על-ידי האיש הממונה במשרדן על ענייני הצבא. אילו הייתה היום חיל, הייתי מהסס מאוד לפנות אל נציב תלונות הממונה במשרדן על-ידי הצבא, על-ידי ראש הפירמידה של ההיררכיה הצבאית, אף-על-פי שהוא שייך גם להיררכיה האזרחית. ההגיון מחייב כי נציב התלונות הזה יתמנה על-ידי הכנסת.

ביגוד לאחד מקודמי, אני סבור שהנציב צריך להתמנות על-ידי שר אחר, אם כי המינוי מטעם שר המשפטים עדיף על מינוי מטעם שר הבטחון – ובמקרה זה אני אומר: מטעם כל שר בטחון. אבל הפתרון הטוב הוא שאיש זה יתמנה על-ידי הכנסת, כשם שמבקר המ-

דב מילמן (גח"ל):

זה דבר אחר.

שמואל מיקוניס (מקי):

למה צריך להגביל זאת לבן, בת, אח, אחות, הורי החייל ובן-זוגו? אולי יש לו קרובים אחרים? צריך לומר "קרובו או בא-כוחו", מבלי לפרט מי הם הקרובים האלה.

אשר לסעיף 554(ג) — אני מציע למחוק את הפיס"קאות (2) ו- (4). פיסקה (2) אומרת: "שגילויים עלול, לדעתו, לפגוע שלא כדין בזכותו של אדם וזולת הקובל". אני חושב שאם זה יפגע בזכותו של אדם וזולת הקובל, הרי צריך אותו אדם לדעת שהוא אינו חסוי במבחנה זו. במיוחד אני עומד על פיסקה (4), האומרת: "כשיש לדעתו בגילויים כדי לפגוע בסדר הטוב של הצבא או במשמעתו". כבר העיר חבר-הכנסת ארזי, שזה יכול לתת מקום לשרירות. צריך לקבוע קריטריונים אובייקטיביים, שיוכיחו שגילויים מסוימים עלולים לפגוע בסדר הטוב ובמשמעת של הצבא. שאם לא כן הרי זה פותח פתח לכל מיני דברים מתחת לדלפק, שאינם צריכים להיות במוסד כזה כמו צה"ל, שהוא צבא עממי.

ואחרון אחרון סעיף 557. סעיף זה אומר: "נציב הקבילות יגיש לשר הבטחון, מדי שנה, דין-וחשבון על פעולותיו, שיכיל סקירה כללית ותיאור הטיפול במבחר של קבילות". אני מציע להוסיף — "ולכנסת", כלומר שנציב הקבילות של צה"ל יצטרך להגיש מדי שנה בשנה דין-וחשבון על פעולותיו, שיכיל סקירה כללית, גם לכנ"ס. בסעיף נאמר "במבחר של קבילות", כלומר לא מדובר בכל קבילה, אלא בדין-וחשבון שיביא לכנסת, כדי שהכנסת תוכל לדון בכך. הכנסת היא נבחרת העם והיא רשאית לדון בדין-וחשבון על מה שנעשה בתחת-מים חשובים מאוד בצה"ל. זה נסיון ראשון וצריך לאפשר שגם שנסיון זה יעבור בהצלחה. הוא יכול לעבור בהצלחה רק אם יהיה קשור באחריות בפני הציבור; לא רק בפני ועדת החוץ והבטחון, לא רק בפני שר הבטחון, אלא אחריות בפני הציבור. דין-וחשבון לכנסת משמעו אחריות בפני הציבור.

אני חושב שהכנסת וגם דעת הקהל שלנו יכולות להשפיע בכיוון זה שיהיו יחסים טובים יותר בצה"ל, טובים יותר מכפי שהם קיימים כעת וכפי שהם קיימים בכל צבא שהוא. אנחנו רוצים שבצה"ל תשלט רוח הפלמ"ח לא רק בפיקוד העליון שבו יש אנשי פלמ"ח, אלא גם למטה. אי-אפשר לומר בבטחון שזה קיים גם למטה.

אני רואה את נציב הקבילות, את האומבדסמן בצה"ל, לא רק כאדם המקבל תלונות והעוסק בתלונות, אלא כאדם המסייע לרמטכ"ל, למטכ"ל ולשר הבטחון להשתית את היחסים בצה"ל על יחסי אנוש, שהם יחסים דמוקרטיים. לכן אני מציע להעביר חוק זה לוועדה.

הי"ר מ. ביבי:

הם הדין. רשות הדיבור לשר הבטחון, לתשובה.

שר-הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. כל המדברים, פרט לאחד כמובן, הדיעו שימליצו על העברת החוק לוועדה ויציעו בו שינויים ותיקונים. לא הייתי רוצה להטעות את חברי הכנסת ולעודד אותם במגמות שאינן מעשיות.

אין ריאליות. לא הייתי מציע לחברי הכנסת שיראו בהצעת חוק זו שהוצעה על ידי את מה שאין בה. מי שרוצה את מה שרוצה חברי הכנסת מיקוניס — על כך הוחלט בשלילה, כי הרי אפשר היה לייפות את כוחו של מבקר המדינה וזאת גם קבילות מחיילים, וכל הדברים האלה היו נעשים, כמעט עד לאחד, כפי שהציע חבר-הכנסת מיקוניס. אבל אף אילו לא באתי להציע את החוק הזה, הרי שכאשר דנו בסמכותו של מבקר המדינה החליטו שהיא לא תחול על קבילות של חיילים, שהם בקר לא יביא אותן לפני הכנסת ולא יתן לה דו"ח על כך, וכן הלאה. לכן אנו נמצאים היום במצב שהדברים האלה שבמסגרת הצבא אינם נושא לא לכנסת, לא למבקר המדינה ולא לטיפול אדורחי. על כך יש החלטה.

יכול להיות שוועדת החוץ והבטחון תחליט לשנות זאת, והכנסת תוך כדי בידור וטיפול תוליד חוק אחר, אבל ההצעה הזאת באה לתת סעד לחיילים בשירותם כאשר הם סבורים, כפרטים, שלא נעשה להם צדק. לא שהפקודות אינן טובות או שהמדיניות אינה טובה, לא שצה"ל קשוח מדי, אלא כאשר פרט, חייל מסוים, חושב שאין נותנים לו את זכויותיו, שמקפחים אותו, במסגרת ההוראות, והוא מתלונן על כך. זה לא בא לחדג מן ההוראות או לשנות אותן, אלא להקפיד שההוראות והזכויות תתמלאנה על ידי כל הצדדים, גם על ידי נותני הפקודות.

ייתכן שאילו היתה נוצרת במשך השנים מציאות שהקבילות שהוגשו עד כה לפרקליט הצבאי הראשי היו נושאות פרי במידה המניחה את דעת כל אלה המ"טפלים בנושא, לא צריך היה להציע עכשיו הצעה זו. אני מכל מקום — ואיני יחיד במשרד הבטחון — איני לגמרי מרוצה מהטיפול בקבילות, אף שהיו צינורות להעברת הקבילות. איני יכול לבוא ולומר שעד כה לא היה דרך מי דרך מה להעביר את הקבילות — היה; אבל יש מאחורינו נסיון שלמעלה מעשרים שנה וכאן רוצים אנו להביא שינוי בבקורת מפתח אחת, למעשה, והיא שנציב הקבילות לא יהיה כפוף להייררכיה הצבאית; מה שאין כן ביחס לפרקליט הצבאי הראשי. אנו רוצים שאפשר יהיה להעביר קבילות במערכת הבטחון — על מנת להגשים את חוקי הצבא והוראותיו — ושי-רות אל איש שאיננו חלק מההייררכיה הצבאית. אני חושב שהנסיון שיש לנו עד כה מצדיק זאת.

אלה הדברים העקרוניים שרציתי לומר, שההצעה הזאת באה כדי לאפשר טיפול בדברים אלה במסגרת משרד הבטחון ולא במסגרת הכללית, וכמובן במסגרת ועדת החוץ והבטחון, שהיא הזרוע של הכנסת המטפלת בענייני משרד הבטחון; ההצעה באה לאפשר מתן סעד לחיילים המתלוננים על כך שקופחו בנושא זה או אחר, ולא לאיזו מטרה מעל זה; למטרות שמעל זה קיימת הכנסת, קיימת הממשלה, קיימת ועדת החוץ והבטחון, ולא קיים נציב תלונות הציבור.

השוני בין מה שהיה עד עכשיו לבין מה שמוצע הוא שהכתובת תהיה הפעם בתוך מסגרת משרד הבטחון, אבל מחוץ להייררכיה הצבאית, על מנת לתת יותר חופש ועידוד לאלה הרוצים להתלונן. כנראה קיימת הכבדה מסוימת לתלונות האלה במסגרת ההייררכיה. מכל מקום, זו דעתי, שאם לא כן לא הייתי מציע למנות נציב מיוחד לכך.

לעצם ההערות שהושמעו כאן — אני מציע שגם ביר את כולן לוועדה, כי יש כאן אולי חברים שלא

חוברת ל"ז, ישיבה שכ"ט

— חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6) (ד"ר רוזן); הודעת הממשלה על פקיעת כהונתו של סגן שר החינוך והתרבות א. ח. שאקי (רוזן, אלון); חוק החיילים המשוחררים (החזרה לעבודה) (תיקון מס' 5) (רוזן, ד"ר, מילמן) —

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 6), תשל"ב—1972, לדיון בוועדת החוץ והביטחון נתקבלה.

יוכלו להגיע לוועדה ולהשמיע את הצעותיהם; ובמסגרת זו של הוועדה תושמענה גם ההסתייגויות או ההסכמות של משרד הביטחון להצעות השונות.

היו"ר ש. רוזן:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה.

ד. הודעת הממשלה על פקיעת כהונתו של סגן שר החינוך

והתרבות א. ח. שאקי

היו"ר ש. רוזן:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הודעת סגן ראש הממשלה על פקיעת כהונתו של סגן שר החינוך והתרבות. רשות הדיבור לסגן ראש הממשלה.

סגן ראש הממשלה י. אלון:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. על-פי סעיף 40 (א) (6) לחוק יסוד: הממשלה, אני מתכבד להודיע לכנסת בצער על פקיעת כהונתו של סגן שר החינוך והתרבות, ד"ר אבנר שאקי.

הממשלה החליטה בישיבתה מיום ה' באב תשל"ב — 16 ביולי 1972, כי הצבעתו של סגן שר החינוך

והתרבות, ד"ר אבנר שאקי, בכנסת, ביום א' באב תשל"ב — 12 ביולי 1972, נגד הצעת הממשלה להסיר מסדר-היום את הצעות חוק השבות (תיקון מס' 3), תשל"ב—1972, של חברי-הכנסת שלמה לורנץ וקלמן כהנא, היא בניגוד להחלטת הממשלה מיום כ"ז בתמוז תשל"ב — 9 ביולי 1972 ובניגוד לאחריות המשותפת המהווה בסיס לפעולת הממשלה; ולפיכך החליטה הממשלה, בתוקף סמכותה לפי סעיף 36(3) של חוק יסוד: הממשלה, להפסיק את כהונתו של סגן שר החינוך והתרבות, ד"ר אבנר שאקי.

ה. חוק החיילים המשוחררים (החזרה לעבודה) (תיקון מס' 5), תשל"ב—1972 * (קריאה ראשונה)

היו"ר ש. רוזן:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף ד' בסדר-היום: חוק החיילים המשוחררים (החזרה לעבודה) (תיקון מס' 5), תשל"ב—1972, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר הביטחון.

שר-הביטחון מ. דיין:

אני מקווה שהחיילים המשוחררים אינם מצטרפים להודעה הקודמת.

דב מילמן (גח"ל):

זה דווקא מצטרף, הרי גם אותו שיחררו.

שר-הביטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק החיילים המשוחררים (החזרה לעבודה) אושר בכנסת באפריל 1949 ומגמתו היתה להבטיח מקומות עבודה לאלפי חיילים משוחררים אשר נאלצו לעזוב את עבודתם לרגל שירותם הצבאי. על-פי החוק חייב מעביד להחזיר לעבודה חייל משוחרר שהועסק על-ידו סמוך לפני התינתו לפחות תקופה של שישה חדשים. במסגרת חובה זו על המעביד להחזיר את החייל המשוחרר לאותה עבודה שבה הועסק לפני התגייסותו. אם לא היתה ההחלטה לעבודה בתנאים כאמור אפשרית, על המעביד לקבל את החייל המשוחרר לעבודה הטובה ביותר ובתנאים הטובים ביותר האפשריים בנסיבות העניין.

במרוצת השנים התברר כי ביצועו של החוק, יותר משהוא מועיל, הוא פוגע בצורה קשה בנעדר בגיל קדם-צבאי, מעבידים נמנעים מלקבל בני-נוער בגיל קדם-צבאי, או נוהגים לפטר בני-נוער כאלה לאחר שהגיעו לגיל 17, כדי להימנע מהחובה להעסיק את הנערים לאחר שיהודרו משירות סדיר. נוצר מצב שבני-נוער

אשר אינם ממשיכים בלימודים תיכוניים, או שסיימו בתי-ספר מקצועיים אך טרם הגיעו לגיל גיוס, התקשו למצוא מקום עבודה ערב גיוסם לצה"ל.

הסתדרות הנוער העובד פנתה ובקשה לבטל אותה "זכות-יתר" העומדת לבני-הנוער לאחר שיהודרו משירות סדיר, בהיותה משוכנעת כי "זכות-יתר" זו, יותר משהיא מביאה תועלת, גורמת היא לנזק. למשאלה זו הצטרף אף האיגוד המקצועי של ההסתדרות הכללית. בעקבות הפניות הנזכרות מיניתי ועדה המורכבת מנציגי משרדי הממשלה השונים הנוגעים בדבר והצבא, אשר מתפקידה היה לבדוק את הנושא. ועדה זו המליצה לבטל את חובת ההחזרה לעבודה של חייל המשתחרר משירות צבאי אשר התגייס בטרם מלאו לו 20 שנה.

נמסר לי, כי נסיון העבר הוכיח שהפעלת הזכות לחזרה לעבודה, בהתאם לחוק הקיים, לא תרמה הרבה אף לאותם חיילים משוחררים שניצלוה, שכן אין התפ-קד שמילא נער במפעל קודם לגיוסו מתאים לבחור ששירת שלוש שנים בצבא, התמחה במקצוע מיוחד ול-עתים אף התקדם בסולם הפיקוד, ותפקיד אחד המתאים לכישוריו לא תמיד נמצא באותו מפעל.

ראיתי לנכון לעכב הגשת הצעה זו לכנסת עד לאחר שהתקבל התיקון לחוק הביטוח הלאומי המנהיג ביטוח אבטלה, כדי להבטיח שחייל משוחרר שלא נקלט בעבודה תוך שנה מיום שיהודרו יהיה זכאי לפחות לדמי אבטלה במשך אותה שנה. ביטוח זה פוטר את החייל המשוחרר לפחות מחלק מדאגות הפרנסה ויגייח לו תקופה מתאימה לחיפוש עבודה בהתאם לכישוריו.

אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה של הכנסת.

עם הערות אלה נתמוך כמוכח בהעברתה של הצעת החוק לוועדה.

היו"ר ש. רוון:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שלום כהן, ואחריו לחבר הכנסת שמואל תמיר.

שלום כהן:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק זה נולד מתוך נסיון לפתור בעיה קשה מאוד, בעיה מכאיבה ללא ספק, לילדת המציאות הצלגית של שוק העבודה. נע-רים נזרקו מעבודתם כאשר התקרבו לגיל גיוס על מנת שנותני-העבודה לא יהיה חייב לקבל אותם חזרה לעבודה. לאחר שיחרורם, וזאת בתוקף הוראות החוק, זוהי הבעיה. השאלה היא: איך פותרים אותה?

בחוק זה הלכנו, לדעתי, בדרך הקלה והפסולה, המפירה את הנוער לגורלה, במקום לחפש דרך לתקן את המצב. אם נשתמש בפתגם הערבי נוכל לומר כי במקרה זה, במקום לשים כוחל בעיני הנערה — עיוורו אותה; במקום לשפר את ההסדר, באו וקילקלו אותו: לא תחיה עוד חובה לקבל את הנוער שהשתחרר לעבודה, הביטוח הלאומי ידאג לו. אבל בכך עדיין אין פותרים את בעיית הנוער העובד. אפשר למצוא לכך פתרונות אחרים. כיוון שכבר מדברים על חקיקה, אפשר היה להציע פתרון בדרך של חקיקת חוק אשר יאסור על פיטורי נער שהגיע לגיל 17 אם עבד במשך שנה אחת באותו מקום עבודה. אם החוק יקבע איסור כזה, לא יפטר נותן-העבודה נער בגיל 17. זוהי הגנה על הנער. אבל במקום הגנה מציעים לנו כאן להפקיר את הנערים הללו בכלל. לכן אני מתנגד להצעת החוק שהובאה לפנינו.

כאשר מדברים על זכותם של חיילים משוחררים ודאגה לשילובם במשק, אולי כדאי לשים לב לסוג מסוים מאוד של חיילים משוחררים, חיילים אשר השתחררו בטרם מילאו את כל תקופת השירות — ויש רבים כאלה, אולי אפילו אלפים. חלק מהם מסתככים עם המשטרה הצבאית, חלק מהם בורחים ועורקים מהצבא כדי לעזור למשפחותיהם, חלק מהם אולי היו מופרעים לפני השתחרורם לשיט הוראות סעיף 21, כבלתי-כשירים לשרות. יש גם בחורים שמלכתחילה אין מגייסים אותם לצבא בשל ליקוי פסיכ, כלשהו, או ליקוי נפשי. יש סיבות שונות להפקדת שירותו של חייל.

אני אישית חושב שהאורח חייב למלא את חובתו במלואה. חייל צריך לשרת בצבא במשך כל התקופה שהחוק קבע לגבי כלל האזרחים. יש כאלה שהצבא משחרר אותם מהשירות בטרם עת. אין מאלצים את הצבא לשחרר את הבחורים האלה. הצבא מחליט על שיחרורם על סמך עובדות, על סמך מצבו הנפשי של החייל או בשל סיבה אחרת. כנראה, לדעת שלטונות הצבא הטרחה הכרוכה בהחזקת חייל כזה בשירות איננה שווה את התועלת שהוא מביא. יש מקרים שהאיש איננו אשם בכך, פשוט קרה לו משהו אשר מגביל את כשרו, והוא משתחרר מהצבא. תעודת שיחרורו כן במציאות, שלגו היא תעודת אומללות לכל ימי חייו. יש, למשל, חיילים אשר שיחרורם הוא על פי "סעיף פסיכי". אלה הם חיילים המתחזים כחולי-נפש, או שהם באמת מעוררים בעת השיחרור. אנשים אלה אינם רשאים במשך

היו"ר ש. רוון:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שער. — איננו נוכח באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת זלמן שובל, ואחריו לחבר הכנסת שלום כהן.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש חוקים המיועדים לתת תשובה לבעיותיה של תקופה מסוימת, של תקופה מסוימת בלבד. ולפיכך קורה לפעמים שחוק שהוא טוב וחשוב בעת שתוקקו אותו, שוב איננו נחוץ במציאות אחרת. כזה הוא גם החוק המבטיח לחיילים משוחררים את החזרתם לעבודה בתום תקופת שירותם הצבאי.

ב-1949, כאשר נתקבל החוק הזה, הנחתה את הממשלה השאיפה להבטיח לחייל המשתחרר מקום העבודה שבו עבד לפני שהתגייס. ואפשר להבין את השינוי הזה, על רקע שיחרורם של רבבות חיילים, בשוק עבודה מוגבל ובלתי-יציב. אולם מאז השתנה המצב מן הקצה אל הקצה, וכיום יש לנו בישראל בעיה לא של אבטלה, אלא של חוסר ידיים עובדות. לחוק הזה אבדה איפוא בינתיים משמעותו המקורית, ויותר ממה שהוא מועיל הוא עלול אפילו להזיק, ולא רק למשק, אלא גם לנער עצמו. מתברר שלעיתים אין המעסיק מוכן לקבל לעבודה נער, או נערה, הקרובים לגיל גיוס, וזה פוגע דווקא במשפחות דלות אמצעים, שבניהן או בנותיהן עובדים מפני שאין ידן משגת לשלם בעד חינוך. תיכון. ומצד שני, כשמחזירים חייל משוחרר לתפקיד שמילא טרם גיוסו לצה"ל, יש בכך משום מחסום בפני קידומו המקצועי.

אולם הדבר הוא גם בלתי-רצוי מבחינת המשק בכללותו. יש היום מצב של חוסר ידיים עובדות בעיקר בתעשייה, ולעומת זאת קיימת אבטלה סמויה, בשירותים. לא תהיה איפוא שום בעיה לחייל המשתחרר להתקבל לעבודה בתעשייה — ויש לעודד אותו לפנות לתעשייה; ובכך לשם מה ניתן לו תמריץ — תמריץ שהוא שלילי מבחינת המשק — להתברג בעבודה בשירותים? 50% מכלל המועסקים בארץ עובדים בשירותים, ורק שליש בתעשייה, וזהו מצב בלתי-נורמלי, וצריך לשנותו.

אך קיימת בעיה אחרת, שאמנם איננה קשורה במישרין בחוק הגדון היום, אולם רצוי לעמוד עליה בהזדמנות זאת. לעתים קרובות קיים קושי לגבי הנוער העובד להשתלב בפעולות הגדנ"ע, המתאמת כידוע ללוח הזמנים של הנוער הלומד. ונדמה לי שדווקא בימים אלה, כאשר בעיות לא מעטות פוקדות את הנוער, רצוי לעשות את המאמצים כדי שכל הנוער הישראלי, בגילם המתאימים, ישתתף למסגרת הטרנס-צבאית של הגדנ"ע.

אולם נחזור לחוק שלפנינו. כבר אמרתי שמגמתו היא חיובית במציאות הנוכחית. גם לאחר קבלת החוק אין החייל המשתחרר נזרק לרחוב; יש שגרות לו זכות הקדימה למשרתו הקודמת, ונוסף לכך קיים היום בארץ ביטוח מפני אבטלה. עם זאת, סבורני שיש להגביר את פעולותיה של היחידה להכוונת חיילים משתחררים במשרד הבטחון, לרבות עריכת קורסים מקצועיים למיונה, וזאת רק כדי להקנות מקצוע מתאים לחייל החוזר לחיים האזרחיים, אלא גם כדי להפנותו לענפים החיוניים מבחינת התפתחות המשק.

רות בצבא צריכה להיחשב לו בוותק, כדי שהפועל הזה יהיה קשור למקום העבודה ושהצבא לא יגרע מזכויותיו במקום העבודה. אני מקווה שנגיע גם לתקופה שזמן השירות יקוצר והחייל יחזור לעבודה לא אחרי שלוש שנים, אלא אחרי שנתיים.

נראה לי שחוק זה בא לגרוע מזכויות החיילים המשוחררים. אנחנו צריכים לחשוב ולדון איך להבטיח את הזכויות של הנוער העובד, אבל לזה צריכים לדאוג משרד העבודה ומשרד החינוך, הן על-ידי יצירת מקומות עבודה מיוחדים לנוער, הן על-ידי הקמת מספר גדול יותר של בתי-ספר מקצועיים. בכל אופן, לא על-ידי שלילת זכותו של החייל המשוחרר לחזור למקום עבודתו נתגבר על הקשיים של הנערים הצעירים.

לכן אנחנו מציעים להחזיר את החוק לממשלה.

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לשר הבטחון, לדברי תשובה וסיכום.

שר-הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מבקש להעביר את החוק לדיון בוועדת העבודה. החוק הזה קיים תקופה ארוכה. איש אינו יכול לחשוך לא בהסתדרות הנוער העובד, לא בהסתדרות הכללית, ולא במשרד הבטחון, שהם רוצים להרע את מצבו של החייל המשוחרר. ואי-אפשר להתעלם ולהימנע מהמסקנות, שהחוק הזה כפי שהוא פעל עד כה לדעה ולא לטובה. ייתכן שבאחד הימים אפשר יהיה להציע דבר אחר, אבל החוק כפי שהוא לא הועיל, אלא רק שיבש והכבד.

מכל מקום, אינני יכול אלא להסתמך על אותם גופים ציבוריים המייצגים את ציבור העובדים הזה — הסתדרות הנוער העובד וההסתדרות הכללית — אשר תמכו בהצעה שהבאתי היום לכנסת בדבר ביטול החוק הקיים.

אם ועדת העבודה תמצא לנכון לא רק לבטל את החוק הזה, אלא לקבוע גם משהו חיובי, ברצון איענה לכך.

כאמור, אני מבקש להעביר לוועדת העבודה את הצעת החוק שהבאתי לכנסת.

היו"ר ש. רוזן:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה.

ה הצבעה

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה — רוב

בעד ההצעה להחזיר את הצעת החוק לממשלה — מיעוט

ההצעה להעביר את הצעת חוק החיילים המשוחררים (החזרה לעבודה) (תיקון מס' 5), תשל"ב—1972, לדיון בוועדת העבודה נתקבלה.

כל ימי חייהם לקבל רשיון נהיגה. גם מי שנכנס למוסד לחולי נפש, יש שכעבור מספר שנים הוא מתרפא. אבל לאדם כזה אין תקנה. הוא יכול לעבוד אלף בדיקות, הוא יכול להתקבל לשירות במילואים, אבל רשיון נהיגה לא יתנו לו. מדוע? האם שיחרורו מן הצבא בגלל מצב מסייג, שנוצר בשירות, מוכרח להיות פסק-דין לכל החיים? האם האיש הזה צריך להיות מוקצה מחמת מיאוס, מוצא מן החברה הישראלית? והרי רק חלק קטן מאנשים אלה הם "ארטיסטים", רובם אנשים שקרה להם משהו בעת השירות בצבא.

רצוי שיקדישו תשומת לב לבעיה הספציפית של אלפי חיילים כאלה באיזה מקום שהוא במשרד הבטחון, ואולי הדבר נוגע לא רק למשרד הבטחון, ואולי אפילו לא בעיקר למשרד הבטחון. הציבור אינו מרגיש ואינו יודע את הבעיות של אותם חיילים משוחררים שנשחקם בשולי החברה.

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת לבנבראון, אחרון הגו-אמים בדיון זה.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. החוק המוצע בא לבטל את החובה המוחלטת של המעביד לקבל בחזרה לעבודה חייל. משוחרר, שהתגייס לשירות צבאי בטרם מלאו לו עשרים שנה. נכון שכיום התנאים שונים מאשר היו בשנת 1949, כאשר התקבל החוק בדבר החזרה לעבודה של חיילים משוחררים. אז צריך היה להבטיח מקומות עבודה לחיילים משוחררים; כיום יש חוסר בידיים עובדות. אבל חוק אין מחוקקים לשנה אחת. המצב הקיים הוא קונוינקטורלי. הבסיס למחסור בידיים עובדות הוא לא מצב כלכלי בריא ואיתן. אין כל בטחון שהמצב הזה ימשך, ויעידו הנבואות של שר האוצר פנחס ספיר בדבר מיתון קשה מאוד. לכן אין הצדקה לבטל את חובת המעביד לקבל את החייל המשוחרר בחזרה לעבודה.

הטענה שביצוע החוק פוגע קשה בהעסקת נוער בגיל קדם-צבאי איננה תופסת. אין כל בטחון אשם יתקבל החוק, יקבלו המעבידים את בני הנוער לעבודה ויעסיקו אותם עד התגייסותם לצבא. למעבידים יש שיקולים אחרים בעניין קבלת בני נוער לעבודה. אם הם מרוויחים ומנצלים את הנוער, הם מקבלים אותו לעבודה. בכל אופן, יש צורות שונות כדי להבטיח את זכויותיו של הנוער העובד, ולא על-ידי ביטול חובת המעביד לשמור את מקום העבודה לחייל המשוחרר.

המדובר הוא בנער שעבד שנתיים או יותר במקום עבודה, התקדם, רכש לו מקום. הצבא אינו צריך למנוע ממנו אפשרות להמשיך במקום עבודתו. להיפך, צריך לראות את תקופת השירות הצבאי כחופשה ללא תשלום, ולשמור על כל הזכויות של נער שעבד שנתיים במקום עבודה. צריך לתת לו אפשרות גם בזמן חופשה, אם הוא זקוק לכך, לעבוד במקום עבודה זה. תקופת השי-

ג. חוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (פיקוח על אניות), תשל"ב-1972 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

הי"ר ש. דון:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף ז' בסדר-היום: חוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (פיקוח על אניות), תשל"ב-1972, קריאה שנייה ושלישית. רשות הדיבור לחברי-הכנסת צדוק, יושב-ראש ועדת החוץ והבטחון.

חיים יוסף צדוק (יו"ר ועדת החוץ והבטחון):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשם ועדת החוץ והבטחון אני מבאי לכנסת לקריאה שנייה ושלישית את החוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (פיקוח על אניות), תשל"ב-1972. חוק זה בא ליישם את לקחי מלחמת ששת-הימים לגבי הספנות הישראליות וגסיונות ההתנכחות לה. הלקחים מחייבים תוספת למערכת הקיימת של פיקוח על האניות. עיקר התיקון הוא בהסכמת רב-החובל לנקוט אמצעי בטחון כנגד כל מי שמסכן או עומד לסכן את בטחון האניה, או בטחונם של הנוסעים והדרכוש שבה.

התיקון המוצע מוסיף לסמכויות של שר התחבורה וממלא ידיו ליתן הוראות בדבר אזורים שבהם יהלכו כלי-השיט, מספר אנשי הצוות שיועסקו בכלי שיט, ואיסור הכניסה לכלי-השיט אלא על-פי היתר. חובת הציות להוראות אשר חלה כיום רק על בעל כלי-השיט ועל רב-החובל תחול על אנשי הצוות, שכן בהם תלוי לפעמים ביצוע ההוראות.

בועדה הכנסת מספר שינויים לעומת ההצעה המקורית, ואעמוד רק על העיקריים שבהם. בסעיף 3 של ההצעה שלפנינו פישטנו את הנוסח. הניסוח הקודם הבחין בין סמכויות שניתן להשתמש בהן מטעמים של בטחון המדינה לבין סמכויות שניתן להשתמש בהן לשם הגנת המדינה או לשם קיום האספקה ושירותים חיוניים. חשבנו שהבחנה זו היא מלאכותית וקבענו נוסח אחיד, האומר שהשימוש בסמכויות צריך להיות לבטחון המדינה או לקיום אספקה ושירותים חיוניים, בסייג ששר התחבורה לא ישתמש בסמכויותיו לגבי איש צוות אלא מטעמים שבבטחון המדינה.

סעיף 4 של ההצעה שלפנינו קובע חובת הדעה המוטלת על בעל אניה, או בעל זכות באניה שהשליטה עליה היא שליטה ישראלית. הצעת הממשלה קובעת שהחובה הזאת מוטלת על אורח ישראלי או על תושב ישראל. ההגדרה של תושב ישראל היא הגדרה רחבה מאוד והיא אומרת שתושב ישראל פירושו אדם היושב במדינת ישראל, או שיש לו מקום עסק בה, לרבות חברה, אגודה או התאגדות במדינת ישראל או רשומה בה, וחבר אנשים בלתי-מאוגד שיש לו עסק במדינת ישראל או שאחד מחבריו יושב במדינת ישראל. חשבנו שהנוסח הרחב הזה עשוי להטיל את חובת ההודעה על בעלי אניות שאין כל צורך ואין כל טעם להטיל עליהם את החובה הזאת. קבענו בהצעה שלפנינו שהחובה

הזאת מוטלת על אורח ישראלי, על יחיד היושב ביש-ראל או תאגיד ישראלי כמשמעותו בחוק הספנות (כלי-שיט), תש"ך-1960, באופן שהחובה מוטלת עכשיו בהיקף מצומצם יותר, אם כי מספיק לצרכי הפיקוח. יצרנו אפשרות נוספת של צימום חובת ההודעה על-ידי כך שהענקנו לשר התחבורה סמכות לפטור סוגים של כלי-שיט מחובת ההודעה, כולם או מקצתם. סייגנו גם את תוכן ההודעה וקבענו במפורש שהפרטים הנדרשים יכולים להיות פרטים הנוגעים לבעלות האניה או פרטים אחרים הקשורים לכלי-השיט.

עוד תיקון שהכנסנו הוא בסעיף 11. בהצעת הממשלה נאמר שהממונה על הנמלים "רשאי בהוראות להסדיר, להגביל או לאסור בנמל ישראלי פעולות טעינה, פריקה, החסנה, טיפול במטענים או העברתם, הכנסתם לשטח הנמל או הוצאתם ממנו, אם הדבר דרוש, לדעתו, מטעמים שבבטחון המדינה". ההוראה הזאת נשארה. אחר-כך נאמר בהצעת הממשלה: הממונה על הנמלים ישתמש בסמכותו לפי תקנת-משנה (א) לגבי גמל מנמלי הרשות כמשמעותו בחוק רשות הנמלים, תשכ"א-1961, בהתייעצות עם מנהל הנמל שאליו נש-לחות ההוראות. אנחנו חשבנו שעדיף לקבוע חובת התייעצות עם מנהל רשות הנמלים לגבי כל הנמלים ביש-ראל, במקום חובת התייעצות עם המנהל של כל נמל וגמל בנפרד. הנוסחה הזאת היתה מקובלת על שר התחבורה ועל רשות הנמלים.

התיקון האחרון הוא בסעיף 12 והוא סעיף המעבר, המטיל חובת הדעה על בעל אניות שבשליטה ישראלי ביום כניסת החוק הזה לתקפה. ההצעה המקורית של הממשלה היתה, שחובת ההודעה הזאת תחול תוך שלושים יום מיום תחילת החוק. חשבנו שהתקופה קצרה מדי והעמדנו אותה על שישים יום.

אלה התיקונים העיקריים שהגשנו בהצעת החוק. להצעת חוק זו אין הסתייגויות ואני מבקש לקבל אותה בקריאה שנייה ושלישית.

הי"ר ש. דון:

אנחנו עוברים להצבעה.

הצבעה

סעיפים 1-13 נתקבלו.

הי"ר ש. דון:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (פיקוח על אניות), תשל"ב-1972, נתקבל.

ז. חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום)

(תיקון מס' 8), תשל"ב-1972 *

(קריאה ראשונה)

הז"ר ש. רוון :

שות עצמם זכאים ל-70% מהמשכורת הנוכרת למעלה כשלהם ילד אחד העומד ברשות עצמו; ל-50% - כש" להם שני ילדים, ול-30% - כשלהם שלושה ילדים העומדים ברשות עצמם.

בהתאם לתיקון המוצע יוצמדו התגמולים לדרגה "י" של הדיורג האחד במקום דרגה "ט" בחוק הקיים, וכן יועלו השיעורים שלפיהם מחושב התגמול, כך שלזוג הורים במקום 66% יבוא 70% ולהורה בודד במקום 50% יבוא 52%.

ב. לפי החוק הקיים סכום התגמולים קטן במידה של הורים השכולים יש ילדים העומדים ברשות עצמם וזאת עד לשלושה ילדים, אף אם יש להם יותר משלושה. מוצע כעת לצמצם את מספר הילדים שבגינם מופחת סכום התגמולים עד לשניים בלבד, אף אם יש להם יותר משני ילדים העומדים ברשות עצמם, ושיעור התגמולים יהיה 60% מהמשכורת האמורה במקום 50% בחוק הקיים.

גוסף על כך מוצע שלא להביא בחשבון בת רווקה של הורים שכולים, אף אם יש לה הכנסה אישית מע" בודה או מכל מקום אחר.

ג. הורים ששכלו יותר מילד אחד זכאים לפי החוק הקיים לתגמול בעד כל נספה ששכלו, אולם לא יותר מ-120% מהתגמול החדושי שהיה משתלם בזכות נספה אחד.

מוצע להעלות את מקסימום התגמול להורים ששכלו יותר מילד אחד ל-150% במקום 120%.

בעקבות התיקונים המוצעים תחול העלאה ניכרת בשיעור התגמולים המשתלמים להורים שכולים וכן ייכ" ללו בחוג הזכאים לתגמולים הורים שכולים, שעקב שי" עור הכנסותיהם או מספר ילדיהם העומדים ברשות עצמם לא היו זכאים עד כה לקבלת תגמולים.

4. תגמולים בעד יתומים, כשהאלמנה נישאה: לפי החוק הקיים זכאית אלמנה שנישאה ופעל שולחנה סמוך יתום של הנספה לתגמול בשיעור 40% מהשכר הקובע.

מוצע להעלות את התגמול על-ידי הגדלת סולם האחוזים מ-40% ל-43% מהשכר הקובע.

5. ולאחרונה - קצובת הבראה ונופש; מוצעת הוראה חדשה בחוק, ולפיה הורה שכול או אלמנת נספה המקבלים תגמולים יהיו זכאים פעם אחת בשנה לקצובת הבראה ונופש בעד שבעה ימים בסכום הנהוג באותה שנה לגבי עובד המדינה.

לא יהיו זכאים לקצובת הבראה ונופש הורים שכו" לים ואלמנות הנהנים מקצובת הבראה ונופש במקומות עבודתם.

6. אני מתכבד בהזדמנות זו להביא לידיעת הכ" נסת, שבתוקף סמכותי לפי סעיף 29א' לחוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), תשי"א-1950, בהתיעצות עם שר האוצר ובאישור ועדת הע-

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 8) תשל"ב-1972. רשות הדיבור לשר הבטחון.

שר-הבטחון מ. דיון :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. התיקונים המוצעים בהצעת החוק נועדו להגדיל את שיעורי ההטבות המוענקות על-פי החוק למשפחות השכולות, כדי להבטיח את התאמת ההטבות לתמורות במציאות החברתית והכלכלית שחלו בארץ לאחרונה.

לגבי אלמנה בלי ילדים: התגמולים המשתלמים לפי החוק הקיים לאלמנה שביום התאמנותה מלאו לה 35 שנה ושארין לה ילדים, יתומי הנספה, הסמוכים על שולחנה, צמודים למשכורתו של עובד המדינה בדרגה "י" של הדיורג האחד (השכר הקובע) ושיעורם מותנה בגובה הכנסתו כדלקמן:

א. כשאין לאלמנה הכנסה או כשהכנסתה אינה עולה על מחצית השיעור של הכנסה כדי מחיה שיעור התגמול הוא 55% מהשכר הקובע.

ב. כשהכנסתה מגיעה למחצית השיעור של הכנסה כדי מחיה אך אינה עולה על שלושה רבעים - סכום התגמול הוא 41% מהשכר הקובע.

ג. בכל מקרה אחר התגמול לא יפחת מהסכום המהווה 27.5% מהשכר הקובע. בהצעת החוק מבקשים אנו להעלות את סולם האחוזים הנ"ל כך, שבמקום 55% יבוא 63%; במקום 41% יבוא 46%; ובמקום 27.5% יבוא 30%.

לגבי אלמנה עם ילדים: בשיעורי התגמולים המשתלמים לאלמנה שיתומי הנספה סמוכים על שולחנה והצמודים כיום למשכורתו של עובד המדינה בדרגה "י" של הדיורג האחד, המקבל תוספת שכר בזכות בן-זוג וילד, יחולו השינויים הבאים: א. לאלמנה עם יתום אחד - במקום 75% מהדרגה הקובעת ישולם התגמול לפי 83%; ב. ליתום שני - במקום 15% מהדרגה הקובעת ישולם התגמול לפי 16%; ג. ליתום שלישי - במקום 12% מהדרגה הקובעת ישולם התגמול לפי 13%.

לגבי הורים שכולים :

א. לפי החוק הקיים צמודים התגמולים המשתלמים מים להורים שכולים למשכורתו של עובד המדינה בדרגה "ט" של הדיורג האחד ושאינה משתלמת לו תוספת שכר בזכות בן משפחה. שיעור התגמולים הוא כדלקמן:

(1) הורים שכולים שאין להם ילדים העומדים ברשות עצמם זכאים לתגמולים בשיעור 66% מהמשכורת הנוכרת למעלה.

(2) הורה שכול שאין לו בן זוג שכול ואין לו ילדים העומדים ברשות עצמם זכאי לתגמול בשיעור 50% מהמשכורת הנוכרת למעלה.

(3) הורים שכולים שיש להם ילדים העומדים בר-

— חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 8) (ד"ר רוזן, שוסטק);
חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 7) (רוזן, ד"ר); חוק הנויקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 2) (רוזן, גולדשמידט) —

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי):
אני מוותר.

הו"ר ש. רוזן:
אנו ניגשים להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 8), תשל"ב-1972, לוועדת העבודה נתקבלה.

בודה של הכנסת, קבעתי כי שיעור מענק הנישואים המשוולם ליתום שנכנס לברית הנישואין יועמד על סכום של 10,000 לירות במקום סכום 5,000 לירות שהיה קיים עד כה. תוקף הצו הוא מיום י"ז בניסן תשל"ב — 1 באפריל 1972.

אני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה של הכנסת.

הו"ר ש. רוזן:

חברי הכנסת, אנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לחברי הכנסת קורפא. חברי הכנסת קורפו איננו באולם. רשות הדיבור לחברי הכנסת שוסטק.

ה. חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 7), תשל"ב-1972 * (קריאה ראשונה)

הו"ר ש. רוזן:

אנו עוברים לסעיף הבא: חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 7), תשל"ב-1972. רשות הדיבור לשר הבטחון.

שר הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. השינויים ברמות ההכנסה בארץ ובכוח הקנייה של המטבע מחייבים מעקב והתאמה מתמדת של שיעורי התשלום המוענקים לנכי צה"ל עם המציאות הכלכלית והחברתית בארץ והתמורות החלות בהן.

מטרת התיקונים המוצעים עתה על-ידי הממשלה לחוק הנכים (תגמולים ושיקום) היא הגדלת תגמולים המשולמים לנכים.

1. נכה שדרגת נכותו אינה פחותה מ-10% זכאי לתגמולים של אחוז אחד משכרו. הקובע לכל אחוז שבידרגת נכותו.

במקום שלפי החוק הקיים "השכר הקובע" לגבי נכה שיש לו ילד הוא 60% מסך כל המשכורות המשולמות לעובד המדינה שדרגת משכורתו היא "ח" של הדירוג האחד ושכר משפחתו הוא כמספר בני המשפחה של הנכה, מוצע עתה שיעור של 75% ולגבי נכה שאין לו ילד — שיעור של 68% במקום 55% הקובע עד כה.

שינוי זה מביא בעקבותיו הגדלת שיעורי התגמולים ב-23%.

2. נכים שדרגת נכותם אינה פחותה מ-50% ושימפאת נכותם אינם מסוגלים להשתכר למחייתם ואין להם הכנסה כדי מחיה זכאים על-פי החוק לתגמול בשיעור משכורתו של עובד המדינה בדרגה "ט" של הדירוג האחד שהרכב משפחתו הוא כהרכב משפחתו של הנכה.

מוצע להעלות את שיעור התגמול הנ"ל על-ידי הצמדתו לדרגה "י" של הדירוג האחד, כך שגובה שהוא נשוי ואב לשני ילדים יקבל תגמול חודשי בסך 738.42 לירות במקום 670 לירות לפי החוק הקיים.

3. על-פי המוצע תהיה תחולתם של התיקונים המוצעים למפרע. התיקון המוצע בסעיף 1 יופעל מיום 1 באפריל 1972 ואילו השני — מ-1 בספטמבר 1971, ולא כפי שנאמר בחוברת הכחולה שבה הודפסה טעות.

אבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה של הכנסת.

הו"ר ש. רוזן:

אין רשומים לדיון. אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 7), תשל"ב-1972, לוועדת העבודה נתקבלה.

ט. חוק הנויקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972 **

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

הו"ר ש. רוזן:

אנו עוברים לסעיף ח' בסדר-היום: חוק הנויקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972, קריאה שנייה ושלשית. רשות הדיבור ליושב ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

יוסף גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד לה-

ביא את חוק הנויקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972, לקריאה שנייה בנוסח, ללא שינויים, של הצעת החוק כפי שהובאה לכנסת לקריאה ראשונה. אין גם הסתייגויות לחוק, כך שאין לי אלא לבקש את אישור הכנסת.

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1010).

** "דברי הכנסת", חוב' ג', עמ' 201; גספחות.

חוברת ל"ה, ישיבה שכ"ט

— חוק הגויקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 2) (רוון); הצעה לסדר-היום (רוון), פרוש) —

היו"ר ש. רוון:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה.

היו"ר ש. רוון:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק הגויקים האזרחיים (אחריות המדינה)
(תיקון מס' 2), תשל"ב—1972, נתקבל.

הצבעה

סעיפים 1 ו-2 נתקבלו.

1. הצעה לסדר-היום

ביטול הכבישים העוברים על קברים בהר הזיתים וגורמים חילול

כבוד הנפטרים

היו"ר ש. רוון:

אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום, הצעה לסדר-היום של חברי הכנסת מנחם פרוש: ביטול הכבישים העוברים על קברים בהר-הזיתים וגורמים חילול כבוד הנפטרים.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. עצמות, בתי-קברות, יש להם משמעות עמוקה בתודעה היהודית. וזה אשר יחזקאל נביא ה' כתב לאמור (פרק ל"ז): "היתה עלי יד ה' ויוציאני ברוח ה' ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות". "כה אמר ה' אלוקים לעצמות האלה: הנה אני מביא בכם רוח וחיותם".

פסוקים אלה מבטאים את הנושא המרטיט אשר לא נותן לנו מנוח. ובעמדתו בימי בין המצרים נעלה את אשר מצר לנו.

כאשר כבשו הירדנים הברברים את העיר העתיקה במלחמת השיחורור בשנת תש"ה, הרסו ולא חמלו, העלו באש עשרות בתי-כנסיות, מקומות קדושים אשר קדושי עליון התייחדו בהם לעבודת ה'. הרסו ושרפו את בתי-הכנסת, אלה מקדשי ה', והעלו באש עשרות ספרי תורה וספרי קודש.

לא נחה נפשם ברצח נפשות טהורות תמימות, אלה הקרבנות שהעלו על מזבח עיר הקודש, אנשים, נשים וטף, אשר הרגו אותם ולא חמלו הירדנים הברברים. לא נחה נפשם בכל זה, הם עלו למרומי הר-הזיתים שם טמונים קברי קדושים וטהורים והם, הירדנים, התפשטו שם כחיותו טרף והתעללו בשחצנות בקברות מימי בית-מקדשנו, קברות שמלפני מאות בשנים, קברות מתקופתנו שלנו, מיזר עצמות, עקרו מצבות והעבירו לב-תיים המלוכלכים, לבתי-השימוש, ומעל לקברים סללו כבישים.

כך עשו הירדנים בשפלותם. עשרים שנה לא ראינו מה שעוללו לנו. נאמר לנו, הסתנו אלנו ידיעות. לא-מיתו של דבר לא תיארנו שאכן כך הוא הדבר כפי שמתארים.

הגיעה מלחמת ששת-הימים, ובחן חסד ה' ברוך הוא שוחררה העיר העתיקה, ואז ראינו ואז נוכחנו כי מעט מאוד נאמר לנו. חשכו עינינו למראה מראות הזוועה, מה שעשה, מה שעוללו, מה שהרסו, מה שהחריבו, ואיך לא נקטעו ידיהם ורגליהם מלבצע מעשי פשע ותועבה כאלה. ראינו חורבות היכלי הקודש, בתי-הכנסת הרוסים ושרופים. חשכו עינינו לראות עצמות מתגוללות, קברים הרוסים, כבישים סלולים כשהם הותכים קברים לחצ-אים, ולעניינים נראות עצמות בשולי הכבישים מקברים שנחלקו על-ידם לשניים.

משפחות לאלפים פשטו על הר-הזיתים לחפש קברי

יקיריהן שנהרסו, לאסוף עצמות שהתגוללו. כולנו נש-ברנו עמוק עמוק בלבבנו למראה עינינו. צעקנו, זעקנו. אבל גדולה היתה התקווה: הנה כעת, כאשר זכינו והעיר העתיקה שוחררה, הר-הזיתים בדינו — בוודאי מיד מיד נתקן את אשר הירדנים הרסו.

הייתי מוכן לעשות משאל ברחבי מדינת ישראל וגם בעולם כולו, אם יהיה מישהו אשר יכול להעלות על דעתו כי עד היום, כלומר חמש שנים אחרי מלחמת ששת-הימים, עדיין מונצח חילול הקודש שנגרם על-ידי הירדנים, ועד היום לא תוקנו העוול המשווע והעובדות המחרידות שיצרו הירדנים בסלילת כבישים על גבי קברות עתיקים של גדולי ישראל מכל התקופות. ואיני מדבר כעת על מבנים שונים שנבנו על גבי קברות, אלא על המציאות המזעזעת שעד היום אנו משחמשים בדרך יריחו נסללה על קטע שלם של קברות. הדרך לקבר זכריה מדרך יריחו סלולה כולה על גבי קברים. החניון שליד מלון "פנורמה" מושתת על קברים. קטע מהדרך למלון "אינטרקונטיננטל" ליד קברי הגבאים, חלק מרו-חב הכביש, סלול על שורה של קברים.

הייאמן כי יוספר? חמש שנים אחרי שיחורור הר-הזיתים אנו משאירים חילול קברי ישראל. והנה לפני חלק מרשימת הנפטרים שקבריהם מתחת לכביש, והם כאלה אשר זקני ירושלים עוד זוכרים שמותיהם ומעמדם והם: הראשון לציון לפני מאה שנה, הגאון ר' אברהם אשכנזי, הגאון המקובל ר' חיים שאול דוויק, ראש בתי-הדין של עדת הספרדים בירושלים הרב ר' דוד חנו, הרב רבי יוסף הלוי, הרב ר' אליעזר מזרחי ובנו הרב שמואל מזרחי — נבחתם האפשרות לשינוי בירושלים, הרב ר' שלמה לצאדו, הרב רפול. וכך יש לי רשימה ארוכה, ומאות בני משפחות שונות מתחננים, צועקים, זועקים — ואין שומע להם.

שנתיים אחרי מלחמת ששת-הימים לא זו שום דבר. ביקשה, התחננו, כתבו — ולא זו שום דבר. אחרי מאמצים מונחת ועדה. בתאריך 8 בספטמבר 1969 פור-סם ב"דבר" כי נבחתה האפשרות לשינוי תוואי הכביש על הר-הזיתים, וכי ועדת השרים לענייני ירושלים מינתה ועדת מומחים שתבחן את הדבר. מונחת ועדת מומחים. והיו מומחים שהביאו מפה — היא נמצאת בידי — שנוגתה אלטרנטיבה גם לכביש יריחו וגם לכביש קדרון. עס-המפה הזאת עובדה על-ידי אגודת אתרא קדישא, עס-קנים העושים את המלאכה הזאת תוך מסירות נפש. השקיעו הרבה כספים ומאמצים ועיבדו את האלטר-נטיבה הזאת.

פניתו אז בבקשה שיומינו את המומחים שהכינו את האלטרנטיבה, וישמעו אותם. הם היו מצויידים גם

תש"ן יצא פסק הלכה של הגאון הרב פראנק וצ"ל, רבה של ירושלים, שאסור לנסוע באוטובוס סגור על הדרך הזאת.

כאשר אני מחזיק בידי את כל ההתכתבויות בנושא זה אני גוזר בהתכתבויות מעין אלה בימי המנדט. בימי המנדט היינו מתכתבים בצורה כזאת. די בכך אם יעברו הגורמים השונים על מכתבי אליהם רק משנתיים האחר-רונות, מ-10 בנובמבר 1970 ועד הזמן האחרון. אני מבקש, מתחנן, אני פונה לשרי הממשלה, לוועדת הש-רים לענייני ירושלים, לראש הממשלה; אני מתנדף כבר מאז חודש שבט על דלתות נשיאות הכנסת ודוחים אותי מיום ליום. עד שהגענו לישיבה זו, על ההשתתפות שבה. עד כדי כך ההתייחסות למאות אלפי אנשים שקברי יקיריהם חוללו; עד כדי כך ההתייחסות של כנסת ישראל לביון בית-הקברות כאן בירושלים על הר-הזיתים במדינת ישראל. מה יאמרו הגויים כאשר אנו מבקשים מהם התייחסות לבתי-קברות שם, בגולה?

אדוני היושב-ראש, האם אוניונו שומעות מה שאנו מדברים? היורדים הרסו קברות, סללו כבישים על בית-קברות של קדמונים, מימי בית-המקדש עד דורנו, ואנו מנציחים מעשי פשע אלה של היורדים. עד מתי נראה בחילול קברי ישראל ונחשה? עד אימתי נדהר במכור-יותינו על קברי קדושים וטהורים, קברי אחינו בית-יש-ראל, ונשתוק?

וכל זה בגלל מה? אינני רוצה לדון לכף חובה. זוהי רק קלות-דעת, חוסר הרגשה במה המדובר. וכל זה אפשר לתקן בשלושה מיליון לירות. מבנה עלוב המס-תיר את הכותל, כולם אצים לתקנו, לשפצו ולי-חזקו, וכאן מגלגלים מכתבים ותזכירים ממשרד למשרד. וכאן מחללים קברות, ואין מרגישים בביון הקודש, ש-עצמות קדושי עליון מתגוללות מתחת לכבישים אלה.

רבוחי, נקשיב לקול צעקתם של אותם גדולים וקדושים, אחים יקרים, אשר אותם ואת משפחותיהם מבזים על-ידי רמזות עצמותיהם שם בהר הקודש, בעיר הקודש על הר-הזיתים.

אם העליתי את הדברים כאן בכנסת, הרי זה כדי שיישארו בדברי ימי הכנסת ונכוש בפני עצמנו והדורות הבאים, איך עברנו בשאנונות על דבר רציני כזה.

אני מבקש מיושב-ראש הכנסת, שהכנסת תגיד דברה ונקדיש דיון כדי להסיר את החרפה הזאת של רמיסת עצמותיהם של גדולים וקדושים בהר הקודש, בעיר הקודש על הר-הזיתים. ואסיים בפסוקי התקווה של יחזקאל הנביא:

"ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה".

"ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אד-מתכם וידעתם כי אני ה' דיברתי ועשיתי נאום ה'".

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לשד התחבורה, לתשובה.

שד-התחבורה ש. פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הנושא שהעלה חבר-הכנסת פרוש נמצא על סדר-היום של הוועדה, וההכרעה טרם נפלה.

אי לזאת אני מציע להעביר את ההצעה לוועדה המתאימה.

בפרטים שהראו, כי כל ביצוע האלטרנטיבה צריך לע-לות רק שלושה מיליון לירות.

והנה תשובת מר יעקב קופלביץ, מנהל המחלקה לענייני קבורה במשרד הדתות, שעונה בשם שד הדתות בתאריך כ"ד חשוון תשל"ב, 12 בנובמבר 1971, כי מאחר שיש שתי בעיות, בעיית כביש נחל קדרון ובעיית כביש יריחו, והואיל והוועדה עומדת לפני פתרון הבעיה הרא-שונה, יבדקו את הבעיה השנייה אחר כך. והוא כותב שהזמנת המומחים היא בידי היושב-ראש.

לפני מכתבו של מר יעקב קופלביץ, ובו נאמר: "בישיבת ועדת בין-אפרים העלוו שתי בעיות: בעיית כביש נחל קדרון, ובעיית כביש יריחו. מכיוון שלדעת הוועדה היא עומדת לפני פתרון הבעיה הראשונה, הבעיה רצונה לגמור קודם כל את הטיפול בבעיה זו, ורק לאחר זאת להעמיק את בדיקת הנושא השני (באותה הזדמ-נות הוצגה לפני הוועדה תכניתו של האדריכל מר בן-ברוך). דרשנו, לאחר שהעברנו את החומר לוועדה, זימון הוועדה בזמן הקרוב. זימון אנשים שאינם חברי הוועדה נתון בידי היושב-ראש שלה ולא בידינו".

ביום י"ב כסלו תשל"ב, 30 בנובמבר 1971, קיבלנו סיכום הוועדה. ומה קובעת הוועדה? אין הוועדה רואה את עצמה מוסמכת לדון או להתחיל בשיקולים הק-שורים בעיקרי ההלכה היהודית. שנית קובעת הוועדה: קיים הכרח בהמשך תפעולו של כביש זה, בין ברחבו הקיים ובין ברוחב מצומצם יותר. עוד קובעת הוועדה: יש לשפר את הכביש הקיים, או ברוחב מצומצם יותר, מנקודת ראות נופית-ארכיטקטונית. כך התייחסה הווע-דה לזה. הוועדה הגיעה לידי מסקנה שאם יוחלט להצר את הדרך הקיימת, זה צריך לעלות הרבה יותר כסף. בכל אופן הוועדה הזאת לא עשתה שום דבר מעשי כדי למנוע את חילול הקודש.

כשקוראים סיכומים אלה, הממליצים על הנצחת הכבישים האלה מעל לקברים, ורק מתייחסים מבחינה ארכיטקטונית וגופית לשיפור הכבישים, הרי זה בעצם, אם כי קשה להגיד זאת, הצדקת מעשי הפשע של היד-דנים. מה, אם כך, צעקנו וזעקנו על היורדים, אם ועדה כזאת, שמונחה על-ידי הממשלה, מגיעה לסיכום כזה שיש הכרח בהמשך תפעול הכביש לכפר השילוח על גבי הקברים? הרי זה בעצם אישור למה שהיורדים עשו. ולמה זעקנו?

מגוחך הוא הסיכום שאין הוועדה רואה עצמה מוסמכת לדון. מזכיר הממשלה, מר מיכאל ארגון, אמר במכתבו מיום כ"ט בסיון תשל"א: "מן ההחלטה עולה כי על ועדתם לבדור אם יש צורך ואפשרות לסלול כביש אלטרנטיבי כדי לעקוף את שטח בית-הקברות היהודי (בהר-הזיתים)". ואם באה אגודת "אתרא קדישא" ואומרת שיש אלטרנטיבה, והיא רוצה להוכיח שאלטר-נטיבה זו היא מעשית, לא הזמינו אותה.

ביום י"א בטבת תשל"ב כתבתי ליושב-ראש הווע-דה והעמדתו אותו על חומרת המסקנות. אני מצטער שעד היום העניין לא זו.

אני רוצה לציין שכאשר התורכים סללו את הש-ביל הזה, שנקרא דרך יריחו, בשנים 1891-1889, היו מחאזות מצד האוכלוסיה היהודית. ואף התורכים הבינו את הבעיה וסללו את הדרך על גבי גשרים, כדי לא לפגוע במצבות. אולם גם כאשר הגשרים היו קיימים לא התירו רבני ישראל לכוהנים לנסוע שם, ועוד בשנת

חוברת ל"ו, ישיבה שכ"ט, ו' אב תשל"ב (17 יולי 1972)

— הצעה לסדר-היום (רוזן, פרוש); הודעה אישית של חבר-הכנסת ש. לורנץ (רוזן, לורנץ) —

עה לסדר-היום של חבר-הכנסת פרוש לוועדה שתיקבע
על-ידי ועדת הכנסת.

הצבעה

ההצעה להעביר את העניין לוועדה שתיקבע
על-ידי ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר ש. רוזן:

המזיע מסכים שהצעתו תועבר לוועדה?

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
כן.

היו"ר ש. רוזן:

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את ההצ-

יא. הודעה אישית של חבר-הכנסת ש. לורנץ

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ, להודעה אישית.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בהעלותי לדיון
את הצעת החוק לתיקון חוק השבות ביום ד' שעבר
אמרתי:

"והמורה מזו הודעתה של ראש הממשלה כי במק-
רה שהרבנים לא יתאימו את ההלכה לצרכי הזמן, כגון
בעניין של פסולי חיתון, היא תפעל לשם כך שבמצע
מפלגתה יוכנס סעיף המרחיק לכת בחומרתו מההצעה
של חבר-הכנסת האוזנר".

ראש הממשלה קראה בקריאת-ביניים: "איפה
שמעת את זה"? ואני השבתי: "זה היה בכל העתונים
וברדיו. ואם ראש הממשלה תכחיש את זה, הרי זה
שכרי".

ושוב קראה ראש הממשלה: "אתה מודיע דבר
שלא היה ולא נברא", ובעוד שתי קריאות-ביניים נוס'-
פות היא טענה כי ידיעה כזו לא הופיעה בעתונות.

גם בתשובתה אמרה ראש הממשלה על דברי: "אני
בכל אופן לא ראיתי בשום עתון את מה שהוא ציטט".

מדבריה של ראש הממשלה השתמע כאילו אני
מטעה את הכנסת, ולא היא. לפני, אדוני היושב-ראש,
נמצאים שלושה עתונים מיום י"א בתמוז תשל"ב —
23 ביוני 1972: "הארץ", "דבר" ו"מעריב". בשלושתם
מובאים דבריה של ראש הממשלה לא בתור ידיעות אלא
בכותרות. בעתון "הארץ" הכותרת: "אם הרבנות לא

תפתור בעיות — לא תהיה ברירה אלא להנהיג נישו-
אין אורחיים". אותה כותרת, בערך, בעתון "דבר": "אם
הרבנות לא תפתור הבעיות בתחום הנישואין — יהיה
הכרח להנהיג נישואין אורחיים גם שלא במקרים חרי-
גים".

היו"ר ש. רוזן:

סטיט מהכתוב.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אני מצטט את העתונים. בשלושת העתונים, כפי
שציטטתי, מובא כי ראש הממשלה אמרה במועצת
ויצ"ו שאם הרבנות לא תפתור בעיות בתחום הנישואין,
לא תהיה ברירה אלא להנהיג נישואין אורחיים. ידיעה
זו הופיעה באותו יום בכל שאר העתונים היומיים. אני
אסתפק בציטוט הכותרת ב"מעריב":

"אם לא ימצא פתרון, אציע בעצמי חוק של
נישואין אורחיים ודתיים".

אני שמח לציין שראש הממשלה הכחישה דברים
אלה ואמרה בנאום התשובה: "אני התנגדתי ועדיין מת-
נגדת לנישואין אורחיים". אם ראש הממשלה אמרה
דברים אלה כתגובה לדברי בנאומי הנ"ל, הרי זה שכרי.
בכל אופן מה שהודעתי בשם העתונות והרדיו היה
מדויק.

היו"ר ש. רוזן:

חברי הכנסת, אני מודה לכם. הישיבה הבאה מחר
בשעה 15.00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 20.31.